

Diakonian tutkimus

Journal for the Study of
Diaconia

DTS | Diakonian
tutkimuksen seura

Diakonian tutkimus -aikakauskirjan toimitus

Päätoimittajat/Editors

Professori, sosiaalipolitiikka

Heikki Hiilamo

heikki.hiilamo@vid.no, puhelin 040 358 7203

Toimitussihteeri / Editorial Assistant

TT

Anna Sofia Salonen

anna.s.salonen@helsinki.fi

Toimittajat / Editorial Team

TT, AmO

Tiina Ikonen

tiina.ikonen@diak.fi, puhelin 040 509 6413

Professori, sosiaalityö

Marjaana Seppänen

marjaana.seppanen@helsinki.fi, puhelin 02 941 24586, 050 448 9118

TT

Anna Sofia Salonen

anna.s.salonen@helsinki.fi

Taitto/Layout: Tmi Sivupolku

ISSN 1796-5675

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

SISÄLLYS

Abstracts 3

Pääkirjoitus

Anna Sofia Salonen 4

Artikkeli

✎ **Talvikki Ahonen** Seurakunnat kielteisen turvapaikka päätöksen saaneiden tukena: kirkkoturvatoiminnassa sovelletut strategiat 6

Kirjoitukset

Tarja Korpaeus-Hellsten Maahanmuuttajien polut evankelis-luterilaisen kirkon jäseneksi 28

Jouko Karjalainen ja Minna Kivipelto Diakoniatyön näkemyksiä toimeentulotuen myöntämisestä 35

Kirjallisuus

Molokotos-Liederman, Lina & Bäckström, Anders & Davie, Grace (toim.): Religion and welfare in Europe. Gendered and minority perspectives (Riikka Myllys). 48

Pihkala, Panu: Päin helvettiin? Ympäristöahdistus ja toivo (Anna Martta Seppänen). 50

Pessi, Anne Birgitta & Martela, Frank & Paakkanen, Miia (toim.): Myötätunnon mullistava voima (Riitta Hyppänen). 53

Diakonian tutkimus 1/2018 kirjoittajat

Talvikki Ahonen
VTM, nuorempi tutkija
Itä-Suomen yliopisto
talvikki.ahonen@uef.fi

Riitta Hyppänen
FM, MBA, työelämän uudistaja
CM & HR Consulting Oy
riitta.hyppanen@cmhr.fi

Jouko Karjalainen
Tutkija
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
jouko.karjalainen@thl.fi

Minna Kivipelto
YTT, tutkimuspäällikkö
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
minna.kivipelto@thl.fi

Tarja Korpaeus-Hellsten
Sairaanhoitaja-diakonissa AMK,
sosionomi YAMK,
kansainvälisen työn sihteeri
Helsingin seurakuntayhtymä
tarja.korpaeus-hellsten@evl.fi

Riikka Mylly
TM, tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto
riikka.mylly@helsinki.fi

Anna Sofia Salonen
TT, tutkijatohtori
Helsingin yliopisto
anna.s.salonen@helsinki.fi

Anna Martta Seppänen
TM, tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto
anna.m.seppanen@helsinki.fi

ABSTRACTS

TALVIKKI AHONEN

**Congregations as supporters of the undocumented:
Applied strategies in the Finnish church asylum cases**

The increasing number of asylum-seekers during the last years has created a need towards European churches to take action in a severe humanitarian crisis of our time. The article focuses on one of the churches' responses, the church asylum practice, in the context of Finland. It seeks to clarify what kinds of strategies parishes have applied in the church asylum situations. The identified strategies in the church asylum situations are the strategies of exposure, concealment and local exposure. The data of the article consists of thematic interviews, conducted with different actors involved in church asylum cases.

Tässä Diakonian tutkimus -aikakauskirjan numerossa julkaistussa Talvikki Ahosen artikkelissa pureudutaan kirkkoturvaan; ilmiöön ja käytänteeseen, jolla on juuret syvällä kristillisten kirkkojen historiassa, mutta joka on yhä ja jälleen eräs aikamme suurista yhteiskunnallisista ja inhimillisistä kysymyksistä.

Ajankohtaisessa keskustelussa kirkkoturvalla viitataan erityisesti suojan ja tuen antamiseen paperittomille ja karkotusuhan alla oleville turvapaikanhakijoille. Apu kattaa paitsi fyysisen turvan, myös ja ennen kaikkea henkisen tuen sekä oikeudellista ja käytännöllistä neuvontaa. Tässä mielessä kirkkoturva tarkoittaa lähimmäisen hädän todesta ottamista ja siihen vastaamista. Kirkkoturvan tarjoama turvapaikka on huolenpidon paikka.

Nykyisen kirkkoturvatoiminnan taustalla on havainto turvapaikanhakuprosessin käsittelyn epäoikeudenmukaisuudesta, puutteellisuudesta tai virheellisyydestä. Ahonen toteaa artikkelissaan, että jos virallinen turvapaikka-järjestelmä toimisi oikeudenmukaisesti, ei kirkkoturvatoimintaa tarvittaisi. Tässä mielessä kirkkoturvan ja turvapaikan tarjoaminen tarkoittaa asioihin ja toimintaan puuttumista, vaikuttamista, kannanottoa. Kirkkoturvan tarjoama turvapaikka on yhteiskunnallisen keskustelun ja yhteiskunnallisen muutoksen paikka.

Historiallisesti kirkkoturva viittaa turvapaikan antamiseen loukkaamattomuuden suojaa nauttivasta tilasta, erityisesti kirkon sakraalitulasta. Tässä mielessä kirkkoturva on paitsi yleisesti turvaan ja suojiin ottamista ja tilan antamista, myös erityisesti pyhän piiriin ottamista ja erilleen asettamista. Kirkkoturvan tarjoama turvapaikka on myös pyhä paikka.

Artikkelissaan Ahonen muistuttaa, että ”[p]ahimmillaan kirkkoturva voi pitkittää kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneen ja paperittomaksi suistuneen epävakaa ja prekaaria tilannetta.” Kirkkoturvatilanteissa on kyse väliti-

lasta, jossa tilanteen ratkaisusta neuvotellaan monien eri toimijoiden kesken. Ahosen artikkeli osoittaa, kuinka seurakunnat käyttävät tässä neuvottelussa erilaisia strategioita. Näillä strategioilla on moninaisia vaikutuksia sekä yksilöiden elämään, että yhteiskuntaan. Kirkkoturva on hauras turva.

Tämän numeron tekstit muistuttavat diakonian moninaisesta tutkimuksellisesta annista. Ahosen artikkeli on esimerkki siitä, kuinka diakonisen käytännön tutkimus avaa ajankohtaisen näkökulman maahanmuuttopolitiikkaan. Karjalaisen ja Kivipellon kirjoitus diakoniatyön näkemyksistä toimeentulon myöntämisestä tuo esiin diakoniatyön tutkimuksen kyvyn valottaa niitä ajankohtaisia ongelmia, joita toimeentulotuki uudistuksen kaltaisesta yhteiskunnallisesta muutoksesta on seurannut. Korpaeus-Hellstenin kirjoitus maahanmuuttajien poluista evankelis-luterilaisen kirkon jäseneksi puolestaan kuvaa, kuinka seurakuntien toiminnan on mahdollista kohdata paitsi hengellistä kotia, myös yhteisöä ja tukea etsiviä Suomeen muuttaneita. Näiden kohtaamisten tutkimus antaa ajankohtaista tietoa sekä kirkon toiminnasta, että maahanmuuttajien tarpeista.

Yhdessä tämänkin Diakonian tutkimus -aikakauskirjan tekstit alleviivaavat, kuinka diakonia on yhteiskunnallisen muutoksen tuntoaisti: se reagoi ja välittää signaaleja siitä, mitä maailmassa juuri nyt tapahtuu, ja mitä tapahtuu erityisesti niiden näkökulmasta, jotka jäävät yhteiskunnallisissa prosesseissa ja muutostilanteissa altavastajaan asemaan. Diakonian tutkimus on näiden signaalien lukemista ja tulkitsemista.

Seurakunnat kielteisen turvapaikka päätöksen saaneiden tukena: kirkkoturvatoiminnassa sovelletut strategiat

Tiivistelmä

Artikkeli käsittelee kirkkokuntien diakoniatyötä kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden parissa erityisen tukimuodon, kirkkoturvatoiminnan, näkökulmasta. Kirkkoturva on käytäntö, jossa seurakunta tai muu uskonnollinen yhteisö ottaa suojiinsa käännytyshän alla olevan maahanmuuttajan. Artikkelin aineisto koostuu puolistrukturoiduista teemahaastatteluista, jotka on toteutettu yhdessä kirkkoturvatyötä tehneiden seurakuntien työntekijöiden sekä kirkkoturvassa olleiden kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden kanssa. Aineistoa tarkastellaan kolmen tapauksissa sovelletun strategian – paljastamisen, salassapitämisen ja paikallisen avoimuuden – valossa. Kirkkoturva paljastuksena pyrkii mediahuomion ja julkisen paineen kautta vaikuttamaan yksittäiseen kirkkoturvatilanteeseen tai turvapaikkapolitiikkaan laajemmin, kun taas salassapitoon perustuva kirkkoturva pyrkii ennen muuta estämään kirkon näkökulmasta epäinhimillisen tai epäoikeudenmukaisen käännytyksen yksittäistapauksessa. Kolmas toimintamalli, paikallisen avoimuuden strategia, yhdistelee piirteitä paljastamisen ja salassapidon strategioista.

Johdanto

Eurooppaan suuntaavien turvapaikanhakijoiden määrän lisääntyttyä eurooppalaiset valtiot ovat ottaneet käyttöönsä erilaisia välineitä vähentääkseen turvaa hakevien määrää. Keinovalikoimaan on kuulunut esimerkiksi turvapaikanhakijoille tarjottujen palveluiden voimakas leikkaaminen ja epäminen, nopeutetut turvapaikkakäsittelyt ja turvapaikkapäätöksestä valittamisen han-

kaloittaminen, byrokraattisen prosessin monimutkaistaminen ja siirtolaisten kulun estäminen niin, että he eivät pääse hakemaan turvapaikkaa. Näiden toimien johdosta osa niistä, jotka tosiasiallisesti olisivat oikeutettuja turvapaikkaan, eivät sitä saa tai voi sitä edes hakea. (Dauvergne, 2008; Price, 2009: 8; Siirto & Laihia, 2016:116–117.) Myös Suomessa vuonna 2015 voimakas turvapaikanhakijoiden lukumäärän nousua seurasi pikaisia lakimuutoksia, jotka muun muassa heikensivät turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa. Riittävän oikeusavun saamisesta turvapaikkaprosessissa tuli aiempaa vaikeampaa, ja turvapaikkapäätösten jälkeisiä valitusaikoja lyhennettiin huomattavasti. Myös turvallisia maita koskevia linjauksia muutettiin, ja humanitaarisen suojelun lupakategoria poistettiin lainsäädännöstä. (Saarikkomäki ym., 2018; Kallius & Ahonen, 2018.)

Turvapaikanhakijoiden suuri määrä ja laaja julkinen keskustelu ovat haastaneet paitsi viranomaistahoja myös kansalaisyhteiskunnan toimijoita. Eri kirkkokuntien seurakunnilla on ollut merkittävä rooli turvapaikanhakijoiden vastaanottamisessa ja tukemisessa. Osa seurakunnista on sitoutunut jatkamaan turvaa hakevien tukemista myös kielteisen turvapaikkapäätöksen jälkeen. Yksi seurakuntien käyttämä tukimuoto on kirkkoturvakäytäntö. Kirkkoturvaa on sovellettu useimmiten tilanteissa, joissa turvapaikanhakija saa kielteisen turvapaikkapäätöksen, mutta on epäilyksiä siitä, että turvapaikkaprosessissa on ollut puutteita tai virheitä. Suomen Ekumeeninen Neuvosto (2007) ja Suomen evankelis-luterilainen kirkko (2015) ovat antaneet jäsenilleen ja seurakunnilleen ohjeistukset, joissa kerrotaan kirkkoturvan periaatteista ja käytännöistä. Kirkkoturvatilanteet syntyvät tavallisimmin tilanteissa, joissa Suomesta turvaa hakeva putoaa kansainvälisen suojelun kategorioiden väliin. Taustalla voi olla puutteita tai virheitä turvapaikkahakemuksessa, perheen asemaan ja lapsen etuun liittyviä ongelmia, tai epäinhimilliseksi tulkittu maastapoistamis päätös (Ahonen & Metso, 2018). Kirkoilla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta tarjota turvaa hakeville lainvoimaista turvapaikkaa. Seurakunnat eivät voi myöskään suoraan vaikuttaa turvapaikkapäätökseen. Kirkkoturvassa olevaa siis uhkaa usein karkotus maasta, minkä vuoksi osa kirkkoturvatilanteista tapahtuu osittain salassa. Toisaalta joissakin tilanteissa seurakunnat ovat pyrkineet vaikuttamaan kirkkoturvassa olevan tilanteeseen hakemalla maahanmuuttoviranomaisen päätöksenteolle median kautta julkista painetta. Mediassa esillä olleita kirkkoturvatilanteita ovat olleet esimerkiksi Naze Aghain (2007), Anna Ladon (2007) sekä niin sanottujen isoäitien eli Irina

Antonovan ja Eveline Fadayelin (2010) tapaukset. Näiden tapausten jälkeen kirkkoturva on Suomessa noussut uudelleen julkisuuteen etenkin vuodesta 2015 eteenpäin. Näissä viime vuosien kirkkoturvatilanteissa mediahuomion kohteena on ollut voimakkaammin tietyt kirkkoturvaa tarjonneet seurakunnat, esimerkiksi Porin Teljän seurakunta ja Helsingin Paavalin seurakunta, kuin varsinaisesti kirkkoturvassa olleet henkilöt.

Kirkkoturva-käsitteellä on käytännössä viitattu moniin eri auttamis- ja tukimuotoihin, jotka kytkeytyvät laajempaan kirkkojen diakoniatyöhön. Perinteinen kirkkoturva viittaa suojaa hakevan ottamiseen kirkon sakraalitiiloihin, jotka on ymmärretty loukkaamattomina (Kirby, 1986; vrt. Wyller, 2013, 233). Länsimaissa seurakunnat ovat kuitenkin tukeneet paperittomuutta ja sen uhkaa kohtaavia myös tarjoamalla esimerkiksi taloudellista tukea, keskustelua apua ja oikeudellista neuvontaa turvapaikka- ja oleskelulupaprosesseissa (Lippert, 2009; Dethloff & Müller, 2011). Positiivisen turvapaikkapäätöksen saavuttamiseksi seurakuntien täytyy kyetä osoittamaan, että turvapaikanhakijan turvapaikkaprosessissa on seikkoja, joita ei ole maahanmuuttoviranomaisen taholta huomioitu, tai että prosessi on tapahtunut virheitä. Kyse ei ole niinkään siitä, että seurakunnilla olisi kyky arvioida tilanne paremmin, vaan pikemminkin seurakunnan edustajien mahdollisuudesta perehtyä hakijan tilanteeseen maahanmuuttoviranomaista perusteellisemmin. Toisaalta ongelmana on se, että seurakunnat eivät välttämättä kykene arvioimaan riittävässä määrin onko turvaa hakevan tilannetta mahdollista muuttaa paremmaksi intervention kautta. Seurakuntien välittämä lainopillinen konsultaatio on tästä syystä kirkkoturvatoiminnassa keskeistä.

Kirkkoturvakäytäntöä on sovellettu laajasti länsimaissa. Tutkimuskirjallisuutta on saatavilla mm. Saksan (Mittermaier, 2009), Yhdysvaltain (Perla & Coutin, 2009), Kanadan (Lippert & Rehaag, 2009; Rehaag, 2009) ja Ranskan (Patsias & Williams, 2013) konteksteista. Myös kaikissa Pohjoismaissa käytäntöä on sovellettu (Loga ym., 2013). Kansainvälisesti kirkkoturvaliikkeiden taustalla on nähty rakenteellinen vika erityisesti turvapaikkapäätösten valitusjärjestelmässä (Creal, 2009). Toimiva ja luotettava turvapaikkajärjestelmä tekisikin kirkkoturvatoiminnan tarpeettomaksi. Pahimmillaan kirkkoturva voi pitkittää kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneen ja paperittomaksi suituneen epävakaata ja prekaaria tilannetta. Kirkkoturvatoiminta aiheellisesti kyseenalaistaa valtion kyvyn seuloa turvapaikanhakijoiden joukosta ”aidosti hädässä olevat, oikeat pakolaiset”. Siten seurakunnat tulevat samalla kyseen-

alaistaneeksi yhteiskunnan erilaisia rajoja. Kirkkoturvaa edeltää kuitenkin tapauksen tarkka tutkiminen ja turvaa hakevan hädänalaisuuden uskottavuusarviointi, joka muistuttaa pitkälti valtion turvapaikkaprosessia. Kirkkoturvasta tulee siis samanlainen ”erontekokone” (Isin, 2001) kuin valtion turvapaikkajärjestelmästä (Pyykkönen, 2009).

Tarkastelen tässä artikkelissa haastatteluaineiston valossa, minkälaisia strategioita seurakunnat ovat kirkkoturvatilanteissa soveltaneet. Tutkimus on osa kirkkoturvaa käsittelevää yhteiskuntapolitiikan väitöskirjaprojektia, jossa tarkastelen seurakuntien, viranomaistahojen ja Suomesta turvaa hakevien välisiä jännitteitä ja valtasuhteita. Teoreettisena kehyksenä sovellan Paul Wellerin (1989) klassista jaottelua kirkkoturvaan paljastuksena (*exposure*) ja salassapitona (*concealment*).

Olen toisaalla tarkastellut laajemmin kirkkoturvakäytännön historiaa ja kirkkoturvainstituution muotoutumista Suomessa (Ahonen, 2018a), kirkkoturvatilanteiden taustoja ja tilanteessa olevien toimijuuksia (Ahonen, 2014; Ahonen & Metso, 2018) sekä kirkkoturvaa julkisessa keskustelussa (Ahonen, 2018b). Näistä julkaisuista etenkin ensimmäinen ja jälkimmäinen kytkevät kirkkoturvan yhteiskunnalliseen kontekstiinsa ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Tässä yhteydessä on syytä nostaa esiin etenkin se, että paperiton siirtolaisuus ei ole itse itseään generoiva ilmiö, vaan sitä tuotetaan yhteiskunnallisissa rakenteissa (De Genova, 2013; Kallius & Ahonen, 2018). Tästä syystä tarkastelen myös kirkkoturvaa lähtökohtaisesti yhteiskunnallisesti tuotettuna ilmiönä, jossa eri kirkkokuntien seurakunnat pyrkivät vastaamaan akuuttiin yhteiskunnalliseen kriisiin ja inhimilliseen hätään. Kirkkoturvassa olevat ovat useimmiten Suomessa paperittomina oleskelevia, kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneita, mutta eivät kaikissa tilanteissa. Tästä syystä käytän tässä tekstissä kirkkoturvassa olevista paperiton-käsitteen rinnalla laajempia käsitteitä siirtolainen ja maahanmuuttaja.

Aineisto ja menetelmä

Artikkelissa käsittelemäni aineisto koostuu vuosina 2015–2017 tekemistäni puolistrukturoiduista teemahaastatteluista. Haastateltavat olivat kirkkoturvassa olleita maahanmuuttajia sekä kirkkojen työntekijöitä, jotka olivat olleet mukana kirkkoturvatilanteissa. Haastateltavien yhteenlaskettu lukumäärä oli 29, joista 25 oli kirkon työntekijöitä ja neljä kirkkoturvassa olleita. Kirkon

työntekijöiden haastatteluista viisi oli ryhmä- tai parihaastatteluita. Haastattelut yhtä lukuun ottamatta nauhoitettiin, ja niiden yhteenlaskettu kesto oli 21 tuntia, joka vastaa 293 sivua litteroitua aineistoa. Tässä artikkelissa mukana olevat kirkkoturvassa olleiden haastattelusitaatit on vapaasti suomennettu englanninkielisistä haastatteluista. Kirkon työntekijöiden haastattelut toteutettiin suomeksi.

Tutkimissani kirkkoturvatilanteissa osallisena oli ollut viiden eri kirkkokunnan seurakuntia, ja tilanteet olivat tapahtuneet yhdeksän eri kaupungin tai kunnan alueella. Suuri osa kirkkoturvatilanteista oli ekumeenisia eli eri kirkkokuntien välisiä. Eri kirkkokuntien seurakunnat antoivat toisilleen käytännön tukea esimerkiksi turvattujen majoittamisessa tai avustamisessa, tai jakoivat kokemuksiaan ja verkostojaan tilanteen edistämiseksi. Useimmissa seurakunnissa kirkkoturvatilanne oli jäänyt yksittäistapaukseksi, toisaalta osassa seurakunnista kirkkoturvatilanteita oli saattanut olla huomattavan paljon. Kirkkoturvassa olleet olivat niin yksittäisiä naisia tai miehiä kuin kokonaisia perheitäkin. Kirkkoturvatilanteen kesto vaihteli muutamista kuukausista yli kolmeen vuoteen. Käytännössä kirkkoturvassa olleet majoittuivat seurakunnan omistamissa asunnoissa tai leirikeskuksissa. Osalla kirkkoturvasta olleista oli ollut kirkkoturvan aikana oleskelulupa Suomessa.

Teoreettisena kehyksenä sovelsin Paul Wellerin (1989) klassista jaottelua kirkkoturvaan paljastuksena (*exposure*) ja salassapitona (*concealment*), jotka ilmentävät kirkkoturvatilanteissa käytettyjä strategioita. Tutkimuksen aineiston mukaan näitä molempia strategioita on sovellettu Suomessa. Aineiston analyysissä sovelsin sisällönanalyysiä. Teemoittelin aluksi aineistosta nousevat kokonaisuudet, minkä jälkeen ryhmittelin ne uudestaan teorialähtöisesti. Kaikki aineiston kirkkoturvatilanteet eivät kuitenkaan noudattaneet Wellerin alkuperäistä teoreettista jaotteluna. Kolmantena strategiana aineistosta nousikin paljastamisen ja salassapidon strategioita yhdistelevä toimintatapa, jota nimitän *paikallisen avoimuuden* strategiaksi. Kategorioista kaksi ensimmäistä – paljastamisen ja salassapidon strategia – ovat siis teorialähtöisiä, ja kolmas kategoria – paikallisen avoimuuden strategia – on puolestaan aineistolähtöinen.

Koska kirkkoturva liittyy maassa epävakaalla statuksella oleviin, se on tutkimuskohteena poikkeuksellisen herkkä (Lahman ym., 2011; Caminero-Santangelo, 2013; Kallius & Ahonen, 2018). Haastateltavien anonymiteetin vaarantuessa uhkia voisi kohdistua paitsi paperittomiin myös seura-

kuntien työntekijöihin, joiden toiminta kirkkoturvatilanteissa on voinut olla lainrajaista. Tutkimuseettisten ongelmien vuoksi varsinaiseen aineistoon kuuluu ainoastaan sellaisten kirkkoturvassa olleiden haastatteluja, joiden osalta kirkkoturvatilanne oli jo ratkennut ja joilla oli oleskelulupa Suomessa. Tämän artikkelin aineistositaateissa haastateltavien kirkko- tai paikkakuntaa ei ole kerrottu heidän anonymiteettinsa suojaamiseksi. Myös tutkijan rooli ja velvollisuudet korostuvat lainrajaisen tutkimusaiheen kohdalla. Tämän artikkelin taustalla olevan tutkimuksen eettisiä kysymyksiä on käsitelty selvityksessä, joka on saanut Itä-Suomen yliopiston Tutkimuseettisen toimikunnan puoltavan lausunnon vuonna 2015. Tässä artikkelissa sovellettu teoria osaltaan tuo esiin tutkimusaiheen eettisiä haasteita: paljastus merkitsee maasta poistamisen uhalle altistumista, salassapito taas turvassa olevien toimijuuden ja autonomian rajoittamista. Paperittomat ovat niitä harvoja ryhmiä, jotka eivät välttämättä voi julkisuudessa puhua oikeuksiensa puolesta (Caminero-Santangelo, 2013: 93; ks. myös Bagelman, 2013).

Kirkkoturvatilanteiden taustat

Kirkkoturvatilanteiden taustat voidaan jakaa aineiston perusteella karkeasti kolmeen kategoriaan: virheisiin tai puutteisiin turvapaikkakäsittelyssä, ongelmiin perheenyhdistämistilanteissa ja kyseenalaisiin palautuksiin. Tarkastelen seuraavaksi lyhyesti näitä erilaisia kirkkoturvan taustatilanteita.

Seurakunnan epäily turvapaikkaprosessissa tapahtuneista puutteista tai virheistä on keskeisin peruste kirkkoturvaan ryhtymiselle. On monia mahdollisia syitä sille, miksi kaikki turvapaikkapäätökseen vaikuttavat keskeiset seikat eivät välttämättä tule esille turvapaikkaprosessissa. Esimerkiksi väkivallan uhreiksi joutuneiden voi olla vaikeaa kertoa kokemastaan kidutuksesta tai raiskauksesta, etenkin jos turvapaikkakuulustelun suorittaa vastakkaista sukupuolta edustava haastattelija. Turvapaikkaa hakeva ei myöskään aina ole välttämättä tietoinen kaikista niistä seikoista, jotka vaikuttavat päätökseen. Niin aikainen kuin myöhäinenkään asioiden paljastaminen ei välttämättä lisää tarinan luotettavuutta kuulustelijan silmissä. Joidenkin tekijöiden kertominen myöhemmässä vaiheessa voidaan tulkita heikon tarinan paranteluksi; toisaalta traumaattisista asioista kertominen avoimesti voidaan tulkita olevan ristiriidassa traumatisoitumisen kanssa. (Farrier 2013, 161–162; Coutin, 1990; 107–130; Pyykkönen 2009, 26–28.) Myös esimerkiksi ongelmat tulkkaukses-

sa ja kulttuurierot voivat vaikuttaa siihen, että kaikki oleelliset tekijät eivät tule esille turvapaikkakuulustelussa. Vuoden 2016 tilastojen mukaan 3,6 % niistä turvapaikkapäätöksistä, joista valitettiin, kumoutui Helsingin hallinto-oikeudessa Maahanmuuttoviraston tekemän laintulkinta- tai menettelytapavirheen vuoksi (Maahanmuuttovirasto 2017). Virasto selitti virheiden osuutta muun muassa uusien ja kokemattomien työntekijöiden suurella määrällä.

Toinen syy, joista kirkkoturvatilanteet nousevat, liittyivät perheiden koosapysymiseen ja lapsen edun toteutumiseen. Niissä tilanteissa, joissa kirkkoturvassa oli perhe, seurakuntien peruste kirkkoturvalla oli yleensä lapsen etu ja sen toteutumatta jääminen turvapaikkaprosessissa. Lapsen edun vastaisiksi tilanteiksi seurakunnat katsoivat esimerkiksi tilanteet, joissa alaikäisten lasten vanhempia oltiin karkottamassa tai käännättämässä eri maihin. Toisin sanoen suomalainen viranomaispäätös olisi hajottanut perheen ja rikkonut lapsen oikeutta vanhempiinsa. (ks. Fingerroos, Tapaninen & Tiilikainen, 2016; Pellander, 2016.) Kirkkoturvan kannalta keskeinen tekijä on myös turvaa hakevien haavoittuvuus. Erityinen haavoittuvuus liittyikin tutkittuihin suomalaisiin kirkkoturvatilanteisiin. Lisäksi sukupuoli saattoi tuottaa erityistä haavoittuvuutta, jota ei turvapaikkapäätöksestä oltu huomioitu (ks. Rabben, 2016). Erään seurakunnan ja kirkkoturvassa olevan näkemyksen mukaan esimerkiksi Maahanmuuttoviraston päätös karkottaa nuori nainen yksin maahan, jossa hänellä ei ollut perhettä tai muita verkostoja, ja jota Maahanmuuttovirasto ei ollut pitänyt turvallisena naisen vanhemmille, olisi ollut epäinhimillinen.

Kolmas kirkkoturvatilanteiden lähtökohta kytkeytyy laajempaan eurooppalaiseen maahanmuuttopolitiikkaan. Viime vuosien aikana Euroopan unionin jäsenmaat ovat pyrkinet voimakkaasti harmonisoimaan yhtenäistä turvapaikkajärjestelmää. Yhtenäistämisen taustalla on virheellinen oletus siitä, että turvapaikan saamisen mahdollisuudet olisivat kaikissa jäsenmaissa samanlaiset. Järjestelmän harmonisointi on käytännössä tarkoittanut Euroopasta turvaa hakevien kannalta turvan hakemisen kaoottisuutta, vähäisempää oikeusturvaa ja oikeudenmukaisen turvapaikkaprosessin sattumanvaraisuutta (ks. Just, 2013; Farrier, 2011, 31-34). Yksi keskeinen harmonisoinnin instrumentti on ollut Dublin-järjestelmä, jonka mukaan se EU-valtio, jonne turvaa hakeva ensin saapuu, on velvollinen käsittelemään turvapaikkahakemuksen. Jäsenvaltioilla on kuitenkin oikeus käsitellä säännöksen nojalla toiseen maahan palautettavan hakemus itse. Kirkkoturvan avulla on onnistuttu toisinaan estämään Dublin-menettelyn mukaisia turvapaikanhakijoiden siirtoja

sellaisiin maihin – esimerkiksi Kreikka tai Unkari – joissa oikeudenmukais-
ta turvapaikkaprosessia ei ole. (Just 2013, 143.) Kuitenkin haastattelemieni
seurakuntien työntekijöiden kokemusten mukaan Dublin-tapauksissa Maa-
hanmuuttoviraston tekemä päätös hakijan siirtämisestä toiseen maahan on
vain harvoin saatu muutettua kirkkoturvan avulla. Uusia kirkkoturvatilanteita
syntyy myös Maahanmuuttoviraston päivittämien maalinjauksien vuoksi.
Vuonna 2016 Maahanmuuttovirasto katsoi YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n
raporttien vastaisesti, että Irakin, Somalian ja Afganistanin turvallisuustilan-
teet olisivat parantuneet. Tutkimukseni aineistonkeruu tapahtui kuitenkin
pääasiassa ennen maaraporttien päivitystä ja uusien raporttien vaikutusta tur-
vapaikkapäätöksissä, minkä vuoksi Maahanmuuttoviraston linjamuutokset
eivät tule merkittävästi esille aineistossa. Myöskään humanitaarisen suojelun
kategorian poistuminen lainsäädännöstä ei ehtinyt näkyä aineistossa, vaikka
se vaikuttanee myös kirkkoturvatilanteiden syntyyn.

Kirkkoturvatoiminnassa sovelletut strategiat

Nykyaikainen kirkkoturva on käytännössä tarkoittanut monia erilaisia toi-
mintatapoja, strategioita ja diskursseja, joita seurakunnat ovat käyttäneet tur-
vaa hakevien hyväksi (mm. Yukich, 2013; Cunningham, 2013; Squire, 2013).
Tarkastelen seuraavassa suomalaisia kirkkoturvatilanteita Wellerin (1989)
paljastamisen ja salassapidon linssien sekä tämän tutkimuksen aineistosta
nostamani paikallisen avoimuuden linssin kautta. Kirkkoturva paljastuksena
pyrkii mediahuomion ja julkisen paineen kautta vaikuttamaan yksittäiseen
kirkkoturvatilanteeseen, kun taas salassapitoon perustuva kirkkoturva pyrkii
ennen muuta estämään kirkon näkökulmasta epäinhimillisen tai epäoikeu-
denmukaisen maastapoistamisen yksittäistapauksessa. Paikallisen avoimuus-
den strategia puolestaan yhdistelee piirteitä paljastamisen ja salassapidon
strategioista. On kuitenkin huomioitava, että lähes kaikkiin tutkittuihin kirk-
koturvatilanteisiin liittyy aspekteja kaikista strategioista. Joissakin tilanteissa
seurakunnan ennakoivat toimenpiteet ovat myös auttaneet kirkosta apua ha-
kevaa siten, että varsinaiselta kirkkoturvatilanteelta on vältytty. Toisin sanoen
seurakunta on parhaimmillaan voinut ennaltaehkäistä kirkkoturvatilanteen,
joka on usein haastava ja kuormittava sen kaikille osapuolille. Tällainen ti-
lanne on voinut syntyä esimerkiksi silloin, kun paperittomuuden riskin koh-
taava henkilö on hakeutunut seurakuntaan, ja seurakunta on voinut välittää

apua tarvitsevalle oikeudellista neuvontaa tai muuten tukenut hänen laillis-
tamisprosessiaan. Toisin sanoen yksittäistä kirkkoturvatilannetta ei voida yk-
sinkertaisesti kategorisoida, eikä kirkkoturvatoimintaa voida täysin erottaa
kirkkojen muusta diakonia- ja maahanmuuttajatyöstä. Squire (2013) toteaa-
kin kirkkoturvan olevan tutkimusaiheena ”sotkuinen” – sen määrittely ei ole
yksinkertaista, ja se sulautuu toisinaan saumattomastikin kirkkojen muuhun
työhön.

Kirkkoturva salassapitona

Kirkkoturva salassapitämisen strategiana pyrkii kirkkoturvassa olevan piilot-
tamiseen viranomaisten ulottuvilta, ja siten estämään hänen maasta poistami-
sensa. Salassapitämisen strategia luonnehti tutkituista kirkkoturvatilanteista
tavallisesti niitä, joissa seurakunta ryhtyi kirkkoturvaan ensimmäistä kertaa.
Näissä tilanteissa seurakunnilla ei ollut vielä selkiytyneitä toimintatapoja eikä
välttämättä tietoa siitä, kuinka hakeutua keskusteluyhteyteen paikallispoliisiin
ja muiden toimijoiden kanssa. Eräs haastatelluista seurakuntien työntekijöistä
kerto:

No [turvattu] oli silloin aika huonossa kunnossa henkisesti, oli pelokas,
näki paljon painajaisia ja oli tosi masentunu ja ahdistunu, ja hirveesti pel-
käs, että ulkona ei uskaltanu liikkua ollenkaan, koska hänen käsityksensä
poliisista on sieltä [kotimaasta]. Mekään ei [kirkkoturvatilanteen] alussa
tiedetty [miten toimia], me luultiin että pitää toimia salassa ja hankittiin
salainen kännykkäliittymä ja sanottiin tämmöstä että ulos ei saa mennä.
Ei me tiedetty miten Suomessa poliisin kanssa pystyy tekemään yhteis-
työtä (kirkon työntekijä, nainen, 8/2016).

Haastatellun mukaan myös turvattun pelokkuus ja ahdistuneisuus vaikuttivat
siihen, että kirkkoturva keskittyi turvattun piilottamiseen. Tilanteen arkaluon-
toisuus oli esteenä sille, että keskusteluyhteyttä paikallispoliisiin ei uskallet-
tu hakea. Kirkkoturvassa olevien poliisia kohtaan kokemus pelko toistui niin
turvattujen kuin kirkon työntekijöidenkin haastatteluissa. Osittain taustalla
vaikuttivat turvattujen kokemukset poliisista lähtömaassaan, ja osittain po-
liisiin liittyvä kiinnijäämisen pelko. Usein kokonaiskuva tilanteesta ja käsitys
viranomaisten suhtautumisesta tilanteesta selkeni vasta kirkkoturvatilanteen

päätyttyä, kuten toisessa piilottamisen strategiaa soveltaneessa kirkkoturvatilanteessa mukana ollut seurakunnan työntekijä kuvasi:

Sitten kun tää meidän osalta purkautu, niin tuli vastaan semmosia seikkoja, että en tiedä oliko sille [piilottamiselle] oikeesti niin suurta tarvetta, mut se nyt on ehkä osittain tämmöstä jälkiviisautta, se on yks asia mitä mä oon nyt jääny miettimään sen jälkeen kun tää muuttu toisenlaiseks. Mulla on se käsitys, että edeltäjäni on kai saanu sakot tästä kirkkoturvasta, ja sit kun mä keskustelin tän poliisin kanssa joka oli silloin hoitanu tätä asiaa, niin hän anto kyllä ymmärtää että ei he ois ottanu kiinni (kirkon työntekijä, mies, 8/2016).

Kirkkoturva oli ollut seurakunnalle uudenselän tilanne, johon ei ollut ollut valmista toimintamallia. Piilottamisen strategian soveltaminen kuvaa ennen muuta varovaisuutta ja epätietoisuutta viranomaisten mahdollisesta suhtautumisesta seurakunnan toimintaan. Yleisesti kirkkoturvatilanteissa paikallispoliisiin ei välttämättä oltu luotu yhteyttä ennen tilanteen syntymistä. Joissakin tilanteissa nimenomaan kirkkoturva oli avannut kommunikaatiöväylän paikallispoliisiin ja seurakunnan välille, jota hyödynnettiin muissa yhteistyötilanteissa kirkkoturvatilanteen ratkeamisen jälkeen. On mahdollista, että salassapidon strategiaa toteuttaneiden seurakuntien toiminta oli seurausta siitä, että paikallisviranomaisiin ei saatu toimivaa keskusteluyhteyttä yrityksistä huolimatta:

[Poliisi] yritti kautta rantain kysellä että mitäs täällä tehdään. Ja kyllä me aika ajoin yritettiin saada yhteyttä poliisiin, mutta siellä ei helposti saatu... palaveriaikoja tai muuta. Tai jos saatiin palaveriaikoja niin ne ei ollu kauheen antosia sitten, ja oltiin sitten tuonne alueelliseenkin päähän yhteydessä ja pyydettiin audienssia... niitä sitten peruuntu just tosi nopeella aikataululla... Mä en oikein osaa sanoa, että oliko se tarkoituksenmukaista vai ei, mut aika monta kertaa se meni pieleen (kirkon työntekijä, nainen, 9/2016).

Haastateltava koki yhteistyön poliisin kanssa kirkkoturvatilanteessa vaikeaksi, eikä toimivaa keskusteluyhteyttä muodostunut seurakunnan yrityksistä huolimatta. Usein salassapidon strategiaa toteuttaneiden seurakuntien kirk-

koturvatilanteet jäivät yksittäisiksi, eivätkä työntekijät uskoneet ryhtyvänsä kirkkoturvatilanteeseen uudelleen. Kirkkoturvatilanne vaikutti hälventävän seurakunnan työntekijöiden työ- ja vapaa-ajan välistä rajaa voimakkaasti, sillä monet kirkkoturvatilanteissa olleet työntekijät vierailivat turvattujen luona myös vapaa-ajallaan ja olivat heille tarvittaessa jatkuvasti tavoitettavissa. Toisinaan tilanne saattoi kriisiytyä erittäin nopeasti esimerkiksi poliisin intervention tai vakavan sairastumisen vuoksi. Tästä seurannut varuillaanolo vaikutti huomattavasti seurakuntien työntekijöiden jaksamiseen. Työntekijät kokivat, etteivät voineet jäädä kirkkoturvatilanteesta lomalle (vrt. Pyykkönen, 2009:29). Koska tilanteen loppuminen oli riippuvainen ensisijaisesti maahanmuuttoviranomaisen päätöksestä, niin työntekijöillä kuin kirkkoturvassa olleillakaan ei ollut mahdollisuutta tosiasiaa kontrolloida kirkkoturvan kestoa. Salassapidon strategiaan liittyi lähes poikkeuksetta kirkkoturvatilanteen pitkittyminen, työntekijöiden voimakas kuormittuminen ja siirtyminen sairaslomalle tai virkavapaalle kirkkoturvatilanteen päättymisen jälkeen. Myös kirkkoturvassa olleet kokivat erityisesti salassapidon strategiaa soveltaneen kirkkoturvatilanteen kuormittavana:

[Vaikeinta kirkkoturvassa oli] odottaminen. Inhottavaa. Epävarmuus, inhottavaa. Et tiedä mitä tapahtuu. Olet yksin, uusi kulttuuri, uudet ihmiset, uusi elämä, uusi kieli, kaikki on uutta. Ja sä olet ihminen ja haluat olla ihmisten kanssa, sinä tarvitset [muuta ihmisiä]. Se oli tosi vaikeaa... kaikki oli vaikeaa! Mutta odottaminen ja epävarmuus [oli vaikeinta] (turvattu, 12/2015).

Kirkkoturvassa ollut haastateltava koki erityisesti arjen epävarmuuden ja piilossa olemisesta johtuvan eristäytymisen raskaana. Kulttuurishokin lisäksi hän kuvasi erityisesti kirkkoturvaan liittynyttä raskautta, joka nousi rajalla olemisesta, odottamisesta ja ihmiskontaktien puutteesta. Turvatut kertoivat myös kirkkoturvan aikana nousseista itsetuhoisista ajatuksista. Myös seurakuntien työntekijät kiinnittävät huomiota siihen, kuinka varsinkin piilossa tapahtuneet kirkkoturvatilanteet vaikuttivat negatiivisesti kirkkoturvassa olevien hyvinvointiin:

Ja se me nyt nähtiin... kun kolmen vuoden jälkeen tää [tilanne] katkes, et miten haitallinen ihmiselle on pitkäaikainen piilossaolo. Esimerkiks

tämmönen asia, täällä oli siis tämän kiinnijäämisriskin takia kaikilla perheenjäsenillä salanimet. Kenestäkään ei puhuttu oikeilla nimillä. Ja... he oppivat itse käyttämään itsestään salanimiä. Et miten vahingollinen se on ihmisen identiteetille. Ja opittiin myös se, että miten se piilossaolo, et kun toiset vaikka tuo ruoat kaupasta kotiin, niin miten se passivoittaa ihmisen (kirkon työntekijä, mies, 8/2016).

Seurakunnan työntekijä kuvasi, kuinka piilossa eläminen merkitsi turvatuille toisen henkilöllisyyden luomista, henkilöhistorian katkeamista ja arkisen elämän autonomian rajoittumista. Myös haastatellut seurakuntien työntekijät kertoivat usein myös huolestaan, joka liittyi turvattujen psyykkiseen jaksamiseen. Kirkkoturvatilanne sai pitkittyessään turvatuissa aikaan laitostumisen oireita:

Olin yksin, mä pelkäsin siellä, en vain poliiseja vaan ihan kaikkea. Ja mä en voinut kertoa siitä mun perheelle, koska heille tulee siitä vain enemmän huolta. Kun he soittivat mä sanoin että kaikki on OK, ei ole mitään ongelmaa, mutta ei [se ollut totta] (turvattu, 12/2015).

Salassapitoon perustuva kirkkoturvatilanne ei välttämättä kuvastanut ainoastaan tilanteen suhdetta viranomaisiin, vaan se heijastui myös kirkkoturvassa olevan arkeen. Haastateltu kirkkoturvassa ollut kertoi, kuinka ei voinut avoimesti puhua tilanteestaan kenellekään, jotta ei aiheuttaisi huolta lähipiirissään tai seurakunnassa. Hän kuvasi, kuinka kaipasi ystäviä, mutta ystävyys-suhteiden luominen oli mahdotonta paljastumisen pelossa. Toisaalta myös avoimemmissa kirkkoturvatilanteissa, joissa seurakunnalla oli hyvä yhteys paikallispoliisiin, kirkkoturvassa olleet kertoivat samanlaisista vaikeuksista. Epävarmuus ja huoli tulevaisuudesta kuvastivat turvattujen puheessa kirkkoturvatilanteita yleensä. Lisäksi poliisin ja ulkona liikkumisen pelko sekä eristäytyminen leimasi niitä tilanteita, jotka liittyivät salassapidon strategiaan. Erityisesti kirkkoturvassa olleet kertoivat piiloutumisesta, mutta myös kirkon työntekijät kertoivat salassapidon strategian tilanteissa poliisin välttelemisestä:

Kyllä mulla joskus oli mielessä, jos sattu poliisiauto lähtemään jostain kohtaa ajaakin perässä, vaikkei se mua siinä seurannutkaan niin se tunne

oli aika vahva välillä [että seurataan]. Ja sitten kyllä mä yhtenä päivänä pyyhin kalan kuvan mun takakontista pois, vaan sillä et se on niin selkee merkki, että jos ei heti hoksaa rekisterinumeroo niin kuitenkin se kala näkyy siellä koko ajan (kirkon työntekijä, nainen, 9/2016).

Haastateltava kertoi, kuinka oli poistanut autostaan kristittyjen symbolina käytetyn kalan kuvan, jotta poliisi ei kiinnittäisi huomiota hänen autoonsa, jolla hän kulki vierailulle kirkkoturvassa olleen luokse. Epäily ja pelko poliisia kohtaan oli haastatellun kuvauksen mukaan jatkuvasti jollakin tapaa läsnä. Myös yleinen ilmapiiri ja maahanmuutosta käytävä julkinen keskustelu saattavat vaikuttaa siihen, millaista strategiaa kirkkoturvatilanteessa hyödynnetään. Esimerkiksi pelko väkivaltaisuuksista saattoi ajaa seurakuntaa toimimaan mahdollisimman matalalla profiililla.

Kirkkoturva paljastamisena

Kirkkoturva paljastamisena tarkoittaa strategiaa, jossa mediajulkisuudella pyritään tuomaan julkista painetta viranomaisten toiminnalle ja päätöksille, ja siten muuttamaan kirkkoturvassa olevan tilanne paremmaksi. Kirkkoturvaliikkeiden menestys kansallisesti on yleensä vaatinut laajaa julkista kannatusta, mikä luonnollisesti edellyttää paljastamisen strategian soveltamista. Julkisuus yhtäältä tuo toiminnan piiriin tarvittavia yhteistyötahoja ja toisaalta estää viranomaisten väliintuloa kirkkoturvatilanteessa (Michels & Blaikie, 2009:28).

Median käyttöä ja julkisuutta on käsitelty myös evankelis-luterilaisen kirkon (2015) ja Suomen Ekumeenisen Neuvoston (2007) ohjeistuksissa. Yhtäältä kirkkoturvatilanteissa tulisi ohjeistusten mukaan pyrkiä avoimuuteen, toisin sanoen kirkkoturvaan ryhtyvän seurakunnan tulisi ilmoittaa tilanteesta paikalliselle poliisille. Toisaalta ohjeistukset kehottavat ryhtymään varsinaiseen julkiseen paljastamiseen vain harkitusti tilanteessa, jossa laajemmalla julkisuudella voi todella olla turvautun tilanteeseen myönteinen vaikutus. Molemmat ohjeistukset korostavat turvautun itsemääräämisoikeutta ja omistajuutta tilanteeseensa kirkkoturvan aikana.

Vaikka päätös median käyttämisestä olisikin seurakunnan yhdessä turvautun kanssa tekemä, julkisuuden rajoja asianomistajat eivät kuitenkaan tavallisesti voi päätöksen jälkeen itse säädellä. On siis kyseenalaista, saavutetaanko

median tuoman julkisuuden ja paineen kautta aina tavoitetta eli hyväksyntää kirkon toiminnalle ja ennen muuta positiivista turvapaikka- tai oleskelulupapäätöstä. Julkisuus saattaa siis kääntyä itseään vastaan ja ennemmin-kin entisestään kuormittaa kuin edesauttaa turvatun tilannetta. Haastatellut seurakuntien työntekijät toivat myös esille, että mediajulkisuus voi asettaa kirkkoturvassa myöhemmin vaaraan, jos hänet käännytetään lähtömaahansa. Mediajulkisuus myös politisoi voimakkaasti kirkkoturvassa olevan. Toisaalta voidaan ajatella, että kirkkoturvatilanne politisoi aina turvatun, jonka hädänalainen tilanne syntyy maahanmuuttoa säätelevien lakien ja niiden tulkintojen haasteista. Lakien ja niiden tulkintojen seuraukset siis kehollistuvat kirkkoturvassa olevissa (ks. Sayad, 2004).

Se [kirkkoturvatilanne] sai valtavan suuren julkisuuden. Ja siihen julkisuuden mäkin jouduin mukaan. Se oli vähän semmonen mätäkuun juttu, että lehdillä ei ollu riittävästi uutisia, ja ne käytti tätä. Ja siinä mä jouduin itsekin perehtymään näihin asioihin ja ottamaan julkisesti kantaa ja tulemaan esiin (kirkon työntekijä, mies, 1/2016).

Haastateltu seurakunnan työntekijä kuvasi, kuinka mediaan viety kirkkoturvatilanne sai laajasti julkisuutta, jota kirkkoturvatoimijat eivät voineet itse enää säädellä. Kirkkoturvassa käytetyn julkisuuden hyötyä turvaa hakevan tilanteelle ei välttämättä voitu etukäteen arvioida. Toisaalta julkisuus luo painetta viranomaistoiminnalle, mutta haastateltu kuvasi myös kuinka julkisuuden myötä hänen oli itse perehdyttävä tilanteeseen paremmin. Julkisuutta saatettiin kirkkoturvatilanteessa käyttää myös mahdollisena toimintatapana, mikäli poliisi ei olisi kunnioittanut kirkkoturvatilannetta:

[Poliisi oli] erittäin asiallinen, työnsä osaava, piti siinä kaikkien kuullen [turvatulle] asiallisen puhuttelun ja sano heti ensimmäisenä että sun ei tarvitse mua pelätä... Sit hän sano että mulla on tuolla koneella etsintäkuulutus päällä, mut että otan sen nyt pois kun mä oon nyt nähnyt että sä tulet näiden henkilöiden kanssa, ja hän luottaa siihen että asia on kunnossa ja sua ei tarvitse laittaa vastaanottokeskukseen siksi ajaksi kun tätä hakemusta käsitellään... Sitähän selvitettiin pitkään, että kelle poliisille kannattaa mennä ja niitä soitettiin niitä puheluita ja tiedettiin että jotkut poliisit ei ole yhtä ystävällisiä. Että ne varmaan tajusi sen siinä, että jos ne

olis tehny tästä ongelman niin ne ois ehkä meidän kautta joutunu sellaiseen negatiiviseen julkisuuteen, mitä ne ei varmaan halua (kirkon työntekijä, nainen, 8/2016).

Seurakunnan työntekijän kokemuksen mukaan poliisin toimintaan vaikutti paljon seurakunnan työntekijöiden läsnäolo turvatun tukena. Seurakunnan työntekijät käyttivät toisenlaista paljastamisen strategiaa eli tapaa, jolla poliisille tulee tietoisuus toiminnan näkyväksi tulemisesta. Seurakunnan työntekijöiden käyttämä hallinnan hakemisen keino oli siis sen korostaminen, että viranomaistyötä ei voi tehdä mielivaltaisesti ilman nähdäksi tulemistä tai paljastumista. Haastattelun mukaan yksittäisen poliisimiehen käyttämä harkintavalta tilanteessa oli voimakasta. Tilanne kuvaa myös kirkkoturvassa olevan ja kirkon työntekijöiden erilaisia toimintamahdollisuuksia ja auktoriteetteja. Piilottamisen tai piiloon menemisen strategia voi olla mahdollisuus yksin ollelle maahanmuuttajalle, mutta paljastamisen strategian käyttämiseksi kirkon tai muiden ihmisten tuoma paine tai auktoriteetti on tarpeellinen.

Kirkkoturva paikallisena avoimuutena

Mitä useampia kirkkoturvatilanteita seurakunnassa oli ollut, sitä avoimemmaksi seurakunnan toiminta vaikutti muuttuneen. Kyse tällöin ei ollut varsinaisesta paljastamisen strategiasta, koska tilanteille ei pyritty hankkimaan julkista painetta laajemman tiedottamisen kautta. Sen sijaan avoimuus kuvasi rakentavaa ja luottamuksellista keskusteluyhteyttä seurakunnan, kirkkoturvassa olevan ja viranomaisten välillä. Nimitän tätä kolmatta kirkkoturvatoiminnassa sovellettua strategiaa paikallisen avoimuuden strategiaksi. Tilanteissa, joissa paikallisen avoimuuden strategiaa sovellettiin, poliisi joko salli tai hyväksyi seurakunnan ryhtymisen kirkkoturvatoimintaan:

Haastateltava: Niin mä soitin [paikalliselle] poliisille että mitä me tehdään. Mitä se poliisi vastas mulle? Te ootte seurakunta, te teette sitä mitä seurakunta tekee, älkää murehtiko muusta. Et eräänä päivänä se [paperiton] jää kiinni ja se joutuu selvittämään statuksensa, mut se ei ole teidän tehtävä.

Talvikki: Mikä sit oli seurakunnan tehtävä?

Haastateltava: Seurakunnan tehtävä oli auttaa häntä (kirkon työntekijä, mies, 1/2016).

Paikallinen avoimuus seurakunnan ja poliisin välillä toteutui kuvatussa tilanteessa siten, että poliisi ikään kuin sulki silmänsä ja antoi seurakunnalle vapauden tukea paperitonta. Seurakunnan kentäksi määriteltiin humanitaarinen avustustoiminta, mutta sen laajemmalle seurakunnan toimintavaltuuskien ei nähty ulottuvan. Paikallisen avoimuuden strategia oli siis tilanteessa toimintamalli, johon seurakunta päätyi suunnittelemattaan. Eräässä toisessa tilanteessa paikallispoliisi jopa oli kannustanut seurakuntaa kirkkoturvatilanteeseen ryhtymiseen:

Haastateltava 1: Poliisi oli antanut kielteisen päätöksen, niin se oli siinä poliisin pihamaalla, otit heidät autoosi.

Haastateltava 2: Poliisihan se sanoi että nyt kannattaa tehdä jotakin. Että poliisi on toimeenpaneva viranomainen, ei se tietenkään ole aina samaa mieltä päätösten kanssa... Se oli se joka sano että hei, nyt kannattais tehdä jotakin ja nopeesti (kirkon työntekijät, mies ja nainen, 5/2016).

Aloite kirkkoturvaan tuli kyseisessä tilanteessa paikallispoliisilta, joka oli kokenut Maahanmuuttoviraston päätöksen mahdollisesti virheelliseksi tai epäoikeudenmukaiseksi. Tilanteissa, joissa seurakunnan ja paikallispoliisin välillä oli hyvä keskusteluyhteys, seurakunnan työntekijät usein kokivat poliisin huomaaniksi ja luotettavaksi toimijaksi. Poliisin avoin ja keskusteleva toimintatapa siten rakensi kirkkoturvatilanteessa luottamusta eri toimijoiden välille, mikä sai myös seurakunnan kunnioittamaan poliisin määräysvaltaa:

Poliisilla oli osoite tiedossa. Mutta... poliisi toimi erittäin fiksusti. Että silloinkin kun tää käännytyspäätös päätettiin panna käytäntöön niin he ilmoitti ensin meille ja mentiin sitten yhdessä kertomaan tulkin kanssa, että nyt näin tapahtuu. Että poliisi ei toiminut siinä asiassa salaa (kirkon työntekijä, nainen, 12/2015).

Toimiva yhteistyö paikallispoliisin kanssa oli yleensä olemassa jo ennen kirkkoturvatilanteita. Yhden kirkkokunnan paikallisseurakunnan hyvä keskusteluyhteys paikallispoliisiin usein loi paikkakunnalle toimintakulttuuria, jossa myös toisten kirkkokuntien seurakunnat kykenivät rakentamaan avoimempia verkostoja.

Käytännössä useimmat kirkkoturvatilanteet sisälsivät elementtejä eri strategioista. Esimerkiksi yhteistyö poliisin kanssa saattoi olla toimivaa myös sellaisessa tilanteessa, jossa seurakunta päätti käyttää mediaa tuomaan kirkkoturvatilanteelle julkisuutta ja siten tuoda esille viranomaisten päätöksiä ja toimintaa. Tällaisessa tilanteessa kirkkoturvassa olleilla oli tosin toistaiseksi voimassa oleva oleskelulupa. Toisinaan näennäisesti piilottamisen strategiaa soveltaneessa kirkkoturvassa oli käytännössä kyse paikallisen avoimuuden strategiasta:

Ei meillä yleensä ole ketään piilossa, ei me sitä tarvita, meillä on niin hyvät välit viranomaisten ja poliisin kanssa... Mutta enemmänhän se on heidän [kirkkoturvassa olevien] kannalta, turvallisuudentunne, se on tärkeä. Tosiaan ei kummoinen poliisi tarvitse olla, että [löytäisi turvaton olinpaikan] kun me ilmoitetaan [poliisille kirkkoturvasta]. Sudenpentujen käsikirja riittää, että löytää sinne (kirkon työntekijä, mies, 5/2016).

Haastateltu seurakunnan työntekijä kuvasi sitä, kuinka näennäisesti salassapidon strategian soveltaminen kirkkoturvatilanteessa ei ollut niinkään toimijoiden välisten suhteiden edellyttämää, mutta kokemus piiloutumisesta oli merkityksellinen kirkkoturvassa olleille, jotka pelkäsivät karkotusta Suomesta. Eri strategioiden soveltaminen ei siis välttämättä ollut riippuvaista siitä, miten paikallispoliisi suhtautui kirkkoturvatilanteeseen, vaan tietyn strategian soveltaminen saattoi olla lähtöisin turvaton tarpeista tai seurakunnan työntekijöiden tilanearviosta.

Johtopäätökset

Suomessa turvapaikan saamisen kriteerejä ei ole viime vuosina kiristetty turvapaikan hakijoiden todellisen tilanteen mukaan, vaan ennemminkin tulijoiden määrän, Suomen oletetun kantokyvyn ja toisten Euroopan maiden maahanmuuttopolitiikkojen perusteella. Maahanmuuttopoliittisten muutosten seurauksena yhä useampi sellainen hakija, joka aikaisemmin olisi ollut oikeutettu kansainväliseen suojeluun, saa nyt Suomesta kielteisen turvapaikkapäätöksen. Kirkot ja yksittäiset seurakunnat eivät voi yksin paikata maahanmuuton ongelmakohtia. Kirkkoturvatoiminnalla voi kuitenkin olla suuri merkitys yksittäisten ihmisten ja perheiden tulevaisuudelle. Sillä voi olla li-

säksi vahva symbolinen arvo. (Loga ym., 2013) Erityisen vahva merkitys sillä voi olla kaikkien ihmisten, mukaanlukien paperittomien, oikeuteen tasaveritaiseen kohteluun lain edessä (Michels & Blaikie, 2013).

Kirkkoturvatilanteiden jaottelu dikotomisesti paljastamisen ja salassapitämisen strategioihin (Weller, 1989) ei keräämäni aineiston valossa tuonut esille kirkkoturvan luonnetta riittävän kattavasti (ks. Yukich, 2013). Molemmat näistä strategioista sekä olettavat että ruokkivat konfliktia seurakunnan ja viranomaisten, ja laajemmin kirkon ja valtion, välillä. Näiden sijaan sekä hedelmällisin että laajimmin Suomessa käytössä oleva strategia vaikutti aineiston pohjalta olevan paikallisen avoimuuden strategia, jossa seurakunta rakentaa luottamuksellista keskusteluyhteyttä viranomaistahoon ilman, että kritisoi viranomaistoimintaa julkisesti. Tällöin seurakunta asemoi itsensä toisella tapaa suhteessa viranomaistahoon kuin paljastamisen ja salassapitämisen strategioissa. Sen sijaan, että suhde olisi määrittänyt vastakkainasettelun kautta, seurakunta pyrki tilanteessa neuvottelijaksi tai sovittelijaksi. Toisaalta median käyttäminen kirkkoturvatilanteessa saattoi olla mahdollista ilman vastakkainasettelua paikallispoliisin kanssa. Tällöin median paineen kautta pyrittiin vaikuttamaan julkiseen mielipiteeseen tai maahanmuuttoviranomaisen päätökseen. Erilaisia strategioita hyödyntäneitä kirkkoturvatilanteita vertaillessa huomio kiinnittyy viranomaisten voimakkaaseen harkintavallan käyttöön. Paikallispoliisin suhtautuminen paperittomiin ja kenties maahanmuuttajiin ylipäättään vaikutti pitkälti sanelevan, minkälaista strategiaa seurakunta päätyi kirkkoturvatilanteessa soveltamaan. Toisaalta seurakunta omalta osaltaan kykeni toiminnallaan vaikuttamaan siihen, syntyikö paikallispoliisin kanssa luottamuksellista suhdetta.

Paljastaminen, salassapito ja paikallinen avoimuus eivät luonnehdi ainoastaan strategioita, joita kirkkoturvatilanteissa on hyödynnetty, vaan ne luonnehtivat myös seurakuntien työntekijöiden tekemää työtä. Kanadalaisessa ja yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa (Lippert, 2005:32) on havaittu, että työnjako kirkkoturvatilanteissa on jakaantunut sukupuolittain. Siinä missä naiset yleensä huolehtivat turvattujen välittömistä tarpeista, miehet puolestaan kantavat vastuun tilanteesta tiedottamisesta ja mediasuhteista. Vastaavanlainen sukupuolittunut työnjako oli selvästi esillä myös tutkituissa suomalaisissa kirkkoturvatilanteissa. Tästä syystä miesten rooli tuli esille erityisesti paljastamisen strategiaa soveltavissa tapauksissa. Naisten tekemä työ jäi osittain ulkopuolelle näkymättömäksi, vaikka naiset vaikuttivat käyttäneen enemmän

aikaansa kirkkoturvatilanteissa kuin miehet. Havainto selittynee osittain työroolien ja ammattinimikkeiden sukupuolittuneisuudella.

Niissä kirkkoturvatilanteissa, joissa sovellettiin salassapidon strategiaa, tavallisesti luotiin sekä paikallisesti että valtakunnallisesti uusia toimintamalleja ja verkostoja. Uudenlaisten toimintatapojen ja kommunikaatioyhteyksien myötä salassapitämislle ei välttämättä ollut myöhemmin tarvetta. Toisaalta paljastamisen strategian käyttämisellä on ollut selvästi erityisesti yhteiskunnallista merkitystä julkisen mielipiteen muokkaamisen kannalta (Pyykkönen, 2009; Horsti & Pellander, 2016; Ahonen, 2018b). Paljastamisen strategian vuoksi kirkkoturvatilanteet ovat olleet esillä niin kirkkojen sisäisissä kuin julkisissakin keskusteluissa. Parhaimmillaan kirkkoturvatilanne on nostanut esille kysymyksiä kirkon olemuksesta, rajoista ja tehtävästä (ks. Bretherton, 2010:53–57). Niin sanottu pakolaiskriisi on haastanut kirkkoja tukemaan uusia tulijoita, ja samalla ravistellut kansallisten ja uskonnollisten identiteettien välisiä liittoja (Snyder, 2012; 88; Oda, 2013).

Kirkkoturva ei ole luonteeltaan ainoastaan humanitaarista toimintaa, vaan myös eri toimijoiden välistä neuvottelua, rajanvetoa ja yhteistyötä (ks. Lundberg & Strange, 2016; Bagelman, 2013). Kirkko voi näyttäytyä kirkkoturvatilanteessa valtion vastavoimana, mutta yhtä lailla yhteistyökumppanina turvapaikanhakijan tilanteen ratkaisemisessa. Toimijoiden väliset suhteet riippuvat esimerkiksi siitä, mieltääkö kirkkoturvaa soveltava seurakunta kirkkoturvan poliittisen vastatoiminnan muodoksi, vai korostaako se kirkkoturvaa yksittäisenä hyväntekeväisyyden keinona. Nämä painotuserot vaikuttavat kirkkoturvatilanteissa sovellettuihin strategioihin. Paljastuksen strategia liittyy vahvemmin poliittisen vaikuttamisen päämääriin, kun taas salassapidon strategiaa luonnehtii kirkkoturvan humanitaarinen luonne.

Suurin osa aineiston kattamista kirkkoturvatilanteista tapahtui usean kirkkokunnan paikallisseurakunnan yhteistyönä. Näin kirkkoturvatilanne loi paikallisia, ruohonjuuritason tiloja ekumeenisille suhteille. Kahden kirkon, evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen, läheinen suhde valtioon näyttäytyy mahdollisesti positiivisena tekijänä kirkkoturvatilanteissa. Vaikka läheinen suhde valtioon mahdollisesti yhtäältä jossain määrin rajoittaa kirkon toimintaa, toisaalta se tekee kirkosta tärkeän ja auktoriteettia omaavan keskustelukumppanin (ks. Loga ym., 2013). Toisaalta taas Suomessa kirkot eivät ole kritisoineet valtion maahanmuuttopolitiikkaa niin voimakkaasti kuin useissa muissa maissa, joissa kirkkoturvatoimintaa on harjoitettu. Kyse voi käy-

tännössä olla toimivaksi todetusta tietoisesta strategiasta, jossa yhteistyö viiranomaisten kanssa on helpompaa, mikäli kirkko ei nosta julkisuudessa esiin rakenteellisia maahanmuuttopoliittisia ongelmakohtia. Toisaalta seurauksena voi olla se, että laaja yleisö ei tällöin ymmärrä kirkon toiminnan perusteita. Joka tapauksessa näin toimiessaan kirkko profiloit itsensä ensisijaisesti yhteinä palvelujärjestelmän osana eikä niinkään yhteiskunnallisena vastavoimana. Kirkkojen teologisesta itseymmärryksestä nouseva diakoniatyön olemus, kaikkien hädänalaisten auttaminen, nousee keskeiseksi paperittomien kaltaisten erityisryhmien kohdalla.

Lähteet

- Ahonen, T. (2014). Paperittoman siirtolaisen kaksinkertainen poissaolo. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*, vuosikirja 2014, 63–83.
- Ahonen, T. (2018a). *Kirkkoturvavainstituution muotoutuminen Suomessa: näkökulmia ekuumeenisiin, uskontojen välistiin ja kirkko-valtio-suhteisiin*. Artikkelikäsikirjoitus.
- Ahonen, T. (2018b). *Kirkkoturvatoiminta julkisissa keskustelussa vuosina 2007–2010 ja 2015–2017*. Artikkelikäsikirjoitus.
- Ahonen, T. & Metso, P. (2018). *Vulnerable and precarious agencies in the Finnish church asylum cases*. Artikkelikäsikirjoitus.
- Bagelman, J. (2013). Sanctuary: A Politics of Ease. *Alternatives: Global, Local, Political*, 38 (1), 49–62.
- Bretherton, L. (2010). *Christianity & Contemporary Politics*. Hoboken: Wiley-Blackwell.
- Caminero-Santangelo, M. (2013). The Voice of the Voiceless: Religious Rhetoric, Undocumented Immigrants, and the New Sanctuary Movement in the United States. R. K. Lippert & S. Rehaag (t.), *Sanctuary Practices in International Perspectives. Migration, Citizenship and Social Movements*. New York: Routledge, 92–105.
- Creal, Michael (2009). What is Entailed in Offering Sanctuary? *Refuge*, 26 (1), 71–76.
- Coutin, S. B. (1990). *The Culture of Protest. Religious Activism and the U.S. Sanctuary Movement*. Boulder: Westview Press.
- Cunningham, H. (2013). The Emergence of the Ontario Sanctuary Coalition: from Humanitarian and Compassionate Review to Civil Initiative. R. K. Lippert & S. Rehaag (toim.), *Sanctuary Practices in International Perspectives. Migration, Citizenship and Social Movements*. New York: Routledge, 162–174.
- Czajka, A. (2013). The Potential of Sanctuary. Acts of Sanctuary Through the Lens of Camp. R. K. Lippert & S. Rehaag (toim.), *Sanctuary Practices in International Perspectives. Migration, Citizenship and Social Movements*. New York: Routledge, 43–56.
- Dauvergne, C. (2008). *Making People Illegal. What Globalization Means for Migration and Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- De Genova, N. (2013). *Spectacles of Migrant "illegality": the Scene of Exclusion, the Obscene of Inclusion*. Ethnic and Racial Studies.
- Dethloff, F. & Müller, A. (2011). Das Konzept kirchlicher Gästewohnungen für Menschen ohne Papiere. F. Dethloff & V. Mittermaier (toim.), *Kirchenasyl: Eine Heilsame Bewegung*. Karlsruhe: Von Loeper Literaturverlag. 69–72.
- Farrier, D. (2013). *Postcolonial Asylum. Seeking Sanctuary Before the Law*. Liverpool: Liverpool University Press.

- Fingerroos, O., Tapaninen, A. & Tiilikainen, M. (2016). *Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?* Tampere: Vastapaino.
- Horsti, K. & Pellander, S. (2016). Mummot mediassa: julkinen keskustelu kahdesta isoäititapauksesta 2009–2010. O. Fingerroos, A. Tapaninen & M. Tiilikainen (toim.), *Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?* Tampere: Vastapaino, 161–178.
- Isin, E. F. (2001). *Being Political: Genealogies of Citizenship*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Just, W. (2013). The Rise and Features of Church Asylum in Germany: 'I will take refuge in the shadow of thy wings until the storms are past'. R. K. Lippert & S. Rehaag (toim.), *Sanctuary Practices in International Perspectives. Migration, Citizenship and Social Movements*. New York: Routledge, 135–147.
- Kainulainen, M. (2016). Turvapaikkapäätöksen valitusaika lyhenee, oikeusapu tiukkenee. *Turun Sanomat*, 11.8.2016. Saatavilla: <http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/2745538/Turvapaikkapaatoksen+valitusaika+lyhenee+oikeusapu+tiukkenee>. – Viitattu 6.1.2017.
- Kallius, A. & Ahonen, T. (2018). *Paperittomuuden tuotanto ja hallinta Suomessa vuosina 2015–2017*. Artikkelikäsitkirjoitus.
- Kirby, L. J. (1986). *Sanctuary: A Canonical History of the Right of Asylum*. CLSA Proceedings of the Forty-Eight Annual Convention, 178–190.
- Lahman, M. K. E., Mendoza, B.M., Rodriguez, K. L. & Schwartz, J. L. (2011). Undocumented Research Participants: Ethics and Protection in a Time of Fear. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 33 (3), 304–322.
- Lippert, R. K. & Rehaag, S. (2009). Sanctuary in Context. *Refuge*, 26 (1), 3–6.
- Lippert, R. K. (2009). Wither Sanctuary? *Refuge*, 26 (1), 57–76.
- Lippert, R. K. (2005). *Sanctuary, Sovereignty, Sacrifice. Canadian Sanctuary Incidents, Power, and Law*. Vancouver: UBC Press.
- Loga, J., Pyykkönen, M. & Stenvaag, H. (2013). Holy territories and hospitality: Nordic exceptionalism and national differences of sanctuary incidents. R. K. Lippert & S. Rehaag (toim.), *Sanctuary practices in international perspectives. Migration, Citizenship and Social Movements*. New York: Routledge, 121–134.
- Lundberg, A. & Strange, M. (2016). *Who Provides the Conditions for Human Life? Sanctuary Movements in Sweden as Both Contesting and Working with State Agencies*. Politics 1–16. Sage
- Maahanmuuttovirasto (2017). Lehdistötiedote 17.1.2017. Saatavilla: http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/maatietoraportit_paivitetty_maahanmuuttovirasto_tarkentunut_paatoskaytantaan_pitkin_syksya_71842. – Viitattu 17.1.2017
- Michels, D. H. & Blaikie, D. (2013). 'I Took Up the Case Of the Stranger': Arguments from Faith, History and Law. R. K. Lippert & S. Rehaag (toim.), *Sanctuary Practices in International Perspectives. Migration, Citizenship and Social Movements*. New York: Routledge, 28–42.
- Michels, D. & Blaikie, D. (2009). *Religious Justifications for the Practice of Ecclesiastical Sanctuary*. Giving Sanctuary to Illegal Immigrants: Between Civil Disobedience and Legal Obligation, Sherbrooke, QC: Les Editions Revue de Droit de l'Université de Sherbrooke.
- Mittermaier, V. (2009). Refuge in Europe? Church Asylum as Human Rights Work in Fortress Europe. *Refuge*, 26 (1), 68–70.
- Oda, H. (2013). Ethnography of Relationships Among Church Sanctuary Actors in Germany. R. K. Lippert & Rehaag, S. (toim.), *Sanctuary Practices in International Perspectives. Migration, Citizenship and Social Movements*. New York: Routledge, 148–161.
- Patsias, C. & Williams, N. (2013). *Religious Sanctuary in France and Canada*. R. K. Lippert & S. Rehaag (toim.), *Sanctuary Practices in International Perspectives. Migration, Citizenship and Social Move-*

- ments. New York: Routledge, 175–188.
- Pellander, Saara (2016). *Gatekeepers of the Family: Regulating Family Migration to Finland*. Helsinki: Unigrafia
- Perla, H. & Coutin, S. B. (2009). Legacies and Origins of the 1980s US–Central American Sanctuary Movement. *Refuge*, 26 (1), 7–19.
- Price, M. E. (2009). *Rethinking Asylum. History, Purpose, and Limits*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pyykkönen, M. (2009). Deportation Vs. Sanctuary: The Rationalities, Technologies, and Subjects of Finnish Sanctuary Practices. *Refuge*, 26 (1), 20–32.
- Rabben, L. (2016). *Sanctuary & Asylum: A Social and Political History*. Seattle: University of Washington Press
- Rehaag, S. (2009). Bordering on Legality: Canadian Church Sanctuary and the Rule of Law. *Refuge*, 26 (1), 43–56.
- Saarikkomäki, E., Oljakka, N., Vanto, J., Pirjatanniemi, E., Lavapuro, J. & Alve-salo-Kuusi, A. (2018). *Kansainvälistä suojelua koskevat päätökset Maahanmuut-tovirastossa 2015–2017*. Turun yliopisto: Oikeustieteellisen tiedekunnan tutkimus-raportteja ja katsauksia 1/2018.
- Sayad, A. (2004). *The Suffering of the Im-migrant*. Cambridge: Polity Press.
- Siirto, U. & Laihia, M. (2016). Turvapaikan-hakijoiden vastaanotto – toteutuvatko ihmisoikeudet? R. Gothóni & U. Siirto (toim.), *Pakolaisuudesta kotiin*. Helsinki: Gaudeamus, 113–138.
- Snyder, S. (2012). *Asylum-Seeking, Migration and Church*. Farnham: Ashgate.
- Suomen Ekumeeninen Neuvosto (2007). *Kirkko turvapaikkana*. Suomen Ekumee-nisen Neuvoston julkaisuja LXXXII. Saa-tavilla: http://www.ekumenia.fi/data/liitteet/kirkko_turvapaikkana_2007-2.pdf. – Viitattu 6.1.2017.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko (2015). *Kirkkoturvakäytän-tö seurakunnissa*. Saatavilla: [http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/21297824E-22C9061C22577580028EA55/\\$FILE/Kirkkoturvak%E4yt%E4nt%F6%20seurakunnissa%202015.pdf](http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/21297824E-22C9061C22577580028EA55/$FILE/Kirkkoturvak%E4yt%E4nt%F6%20seurakunnissa%202015.pdf). – Viitattu 6.1.2017.
- Squire, V. (2012). Attuning to Mess. M. B. Salter & C. E. Mutlu (toim.), *Research Methods in Critical Security Studies*. London: Routledge.
- UNHCR (2010.) *Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees*. Saatavilla: <http://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b66c2aa10.pdf>. – Viitattu 14.5.2017.
- Weller, P. (1989). *Sanctuary and the British Churches*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Wyller, T. (2013). The Undocumented Embodied Shaping the Space Where the Sacred and the Secular Intertwine. Rosemarie Van den Breemer, José Casanova & Trygve Wyller (toim.), *Secular and Sacred: The Scandinavian Case of Religion in Human Rights, Law and Public Space*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. 221–235.
- Yukich, G. (2013). ‘I didn’t know if this was sanctuary’: Strategic adaptation in the US New Sanctuary Movement. Randy K. Lippert & Sean Rehaag (toim.), *Sanctuary practices in international perspectives. Migration, Citizenship and Social Movements*. New York: Routledge, 106–118.

Maahanmuuttajien polut evankelis-luterilaisen kirkon jäseneksi

Johdanto

Maahanmuuttajien määrä on yli kaksinkertaistunut pääkaupunkiseudulla viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden aikana, mikä voidaan nähdä sekä mahdollisuutena että haasteena paikallisesti evankelis-luterilaiselle kirkolle uudistaa ja kehittää omaa työtään. Mahdollisuus avautuu erityisesti siitä, että arvion mukaan lähes kaksi kolmasosaa Suomeen muuttaneista on taustaltaan kristittyjä (Pyykkönen & Martikainen, 2013:294) ja siten heidät nähdään kirkon positiivisen jäsenkehityksen kannalta avaintekijöinä erityisesti suurissa kaupungeissa (Kirkkohallitus, 2016). Kristityistäkin maahanmuuttajista vielä kuitenkin hyvin harva on liittynyt evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Kirkon haasteena onkin löytää keinoja siihen, miten uudet tulijat, joille luterilaisuus on todennäköisesti vieras kirkkokunta, saadaan kiinnostumaan sen toiminnasta ja jäsenyydestä.

Vuosien 2001–2015 aikana yksin Helsingissä kirkon jäsenmäärä on laskenut yli 50 000 henkilöllä (Helsingin seurakuntayhtymä, 2016). Kirkon jäsenmäärän laskiessa Helsingin seurakunnissa on kiinnitetty huomioita siihen, miten kirkon jäseniä voitaisiin entistä paremmin kuulla ja toimintaa kehittää heidän tarpeistansa käsin unohtamatta kirkon ydintehtävää. Tähän tavoitteeseen on pyritty vastaamaan viimeisten vuosien aikana jäsenyyteen liittyvillä ja sitä tukevilla erilaisilla osahankkeilla ja tutkimustiedon keräämisellä. (Salonen, 2015.) Jäsenyyttä käsitteleviä tutkimuksia on tehty kolme. Kahdessa

ensimmäisessä tutkittiin helsinkiläisten kirkkoon kohdistuvia toiveita (Laiho, 2013) ja kirkosta eroamisen syitä (Spännäri, 2014). Kolmannessa selvitettiin helsinkiläisten syitä liittyä kirkkoon (Rikkinen, 2016). Tutkimuksessa eivät kuitenkaan tulleet esiin maahanmuuttajien kirkkoon liittymisen kokemukset. Tämä kirjoitus pohjautuu kirjoittajan opinnäytetyöhön, jonka tarkoituksena oli selvittää maahanmuuttajien kokemuksia ja heidän polkujaan kirkkoon (Korpaeus-Hellsten, 2017).

Yleinen eurooppalainen ilmiö on, että maahanmuuttajat perustavat omia hengellisiä yhteisöjään vanhojen kirkkojen rinnalle uudessa kotimaassaan (Passarelli, 2007). Myös pääkaupunkiseudulle on syntynyt useita kymmeniä kieleen, etnisyyteen tai tunnustuskuntaan perustuvia pieniä seurakuntia. Pääkaupunkiseudun seurakuntayhtymät ja seurakunnat osaltaan tarjoavat uusille tulijoille luterilaisen vaihtoehdon erityisesti vieraskielisen seurakuntatyön kautta. Vakiintunutta vieraskielistä seurakuntatyötä tehdään viidellä eri kielellä.

Tutkimustehtävä, tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Tämän kirjoituksen taustalla olevan tutkimuksen tehtävänä oli kerätä ja tuottaa tietoa tekijöistä, jotka olivat vaikuttaneet maahanmuuttajataustaisten seurakuntalaisten päätökseen liittyä evankelis-luterilaisen kirkon jäseneksi vieraskielisen seurakuntatyön kontekstissa. Tutkimuksen tavoitteena oli myös kartoittaa vieraskielisen seurakuntatyön hyviä käytäntöjä, jotka tukevat maahanmuuttajan kirkkoon liittymistä. Tutkimuksen kolmantena tavoitteena oli tuottaa tietoa vieraskielisen seurakuntatyön kehittämiseen. (Korpaeus-Hellsten, 2017.) Tässä kirjoituksessa keskitytään ensimmäiseen tutkimuskysymykseen eli tutkimustuloksiin, jotka saatiin analysoimalla seurakuntalaisten haastattelut. Haastattelut käsittelivät syitä ja taustatekijöitä, jotka vaikuttivat heidän päätökseensä liittyä kirkkoon.

Tutkimus oli laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus valikoitui tutkimusmenetelmäksi paitsi tarkoituksenmukaisuuden perusteella myös käytännön syistä. Tutkimuksen kohteena olivat viiden vieraskielisen seurakuntayhteisön jäsenet ja työntekijät. Jokainen yhteisö toimi eri kielellä. Yhteisöt olivat arabian-, englannin-, kiinan-, viron- ja venäjänkieliset seurakuntatyön yhteisöt. Tutkimusaineiston keruun ajankohtana (2016) Helsingin väestöstä yli 82 000 oli vieraskielisiä ja heistä puolet puhui äidinkielenään jotain näistä viidestä kielestä. (Helsingin kaupunki, 2016).

Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastatteluja. Aineisto kerättiin yhdeksällä yksilöhaastattelulla ja yhdellä ryhmähaastattelulla, johon osallistui vieraskielisen työn työntekijöitä. Yhteensä haastateltavia oli 14, joista puolet oli maahanmuuttajataustaisia seurakuntalaisia ja puolet vieraskielisen seurakuntatyön työntekijöitä. Myös työntekijöillä, kaikilla paitsi yhdellä, oli maahanmuuttajatausta. Haastateltavia oli jokaisesta viidestä kieliryhmästä. Haastattelut tehtiin pääasiassa suomeksi tai englanniksi ja kahdessa käytettiin muun kielistä tulkkausta. Seurakuntalaiset olivat iältään 28–52-vuotiaita ja he olivat olleet kirkon jäseniä 1–18 vuotta. Haastattelut tehtiin keväällä 2016 ja niistä kertyi 117 litteroitua konekirjoitussivua. Tutkimusaineiston analyysimenetelmänä oli aineistolähtöinen sisällönanalyysi.

Maahanmuuttajien kaksi polkua kirkon jäsenyyteen

Tutkimusaineiston analyysin tuloksena syntyi kaksi keskenään erilaista kirkkoonliittyjätyyppiä ja heidän polkuaan kirkon jäsenyyteen. Kolme tutkimukseen osallistuneista maahanmuuttajista tuli kristillisestä taustasta ja neljälle haastatelluista kristillisuus oli täysin vierasta tai heillä oli ollut siihen vain ohut kontakti entisessä kotimaassaan. Tällä oli keskeinen vaikutus siihen, millaiseksi heidän polkunsu kirkon toimintaan ja jäsenyyteen oli muodostunut. Yhteistä kaikille seurakuntalaisille oli se, että heistä kukaan ei ollut ollut aikaisemmin luterilaisen kirkon jäsen.

Ensimmäinen kirkkoonliittyjätyyppi nimettiin *kotokristittyjen* ryhmäksi. Nimitys kuvaa sitä, että tähän ryhmään kuuluneet olivat taustaltaan kristittyjä jo lähtömaassaan. He hakeutuivat Suomeen tultuaan ensin oman kirkkokuntansa toimintaan pian maahan tulon jälkeen. Näissä seurakunnissa ei ollut toimintaa heidän äidinkiellellään. Tätä havaintoa tukee Passarellin (2007:19) tutkimus, jossa todetaan, että Eurooppaan muuttaneet kristityt etsivät tiensä ensisijaisesti samaan kirkkokuntaan, kuin mihin he ovat kuuluneet kotimaassaan. Kahdella kotokristittyjen ryhmään kuuluvalla oli suomalainen ja yhdellä täällä jo pidempää asunut puoliso, joiden kautta tapahtui myös tutustuminen luterilaiseen kirkkoon. Varsin pian he liittyivätkin kirkkoon, mikä merkitsi myös kirkkokunnan vaihtamista. Liittymisen taustalla vaikuttivat toiminnan äidinkielisyyden (vieraskielinen seurakuntatyö) lisäksi heidän erilaiset elämäntilanteensa, kuten mahdollisuus työllistyä luterilaiseen lähetysjärjestöön, toive kastaa lapsi kristilliseen seurakuntaan, pettymys omaan kirkkokuntaan

kohtaan ja halu integroitua nopeasti. Kotokristityille vieraskielinen seurakunta oli ennen kaikkea yhteisö, jonka odotettiin ja koettiin vastaavan heidän hengellisiin tarpeisiinsa. Heidän kirkkoon liittymisen polusta löytyy yhtäläisyyksiä Rikkisen (2016) tutkimukseen, jossa tutkittiin kirkkoon palaajia ja liittyjiä. Molemmissa liittyjät etsivät kirkkoa, jossa he voivat ilmaista, toteuttaa ja jäsentää omaa vakaumustaan.

Muun kuin kristillisen taustan omaavien seurakuntalaisten ryhmä nimettiin *etsijöiksi*. Heille oli tyypillistä, että heidän polkuns seurakunnan toimintaan alkoi pääasiassa vasta muutaman vuoden Suomessa asumisen jälkeen. Toisin kuin kotokristityillä, heillä ei ollut Suomessa suomalaisia perhesiteitä, vaan he tulivat seurakunnan toimintaan mukaan samaa kieltä puhuvan muun henkilön kutsumana. Etsijöiden ensimmäinen askel kirkon piiriin tapahtui juuri vieraskielisen seurakuntatyön kautta. Polku kirkon piiriin alkoi osallistumalla matalankynnyksen toimintoihin kuten omakieliseen perheleirille, keskustelupiiriin tai ruokapalvelutoimintaan. Toimintaan hakeutumisen taustalla etsijöillä oli muun muassa kokemus yksinäisyydestä tai uudesta elämänmuutoksesta. Seurakunnan toimintaan osallistuminen herätti sittemmin heidän kiinnostuksensa myös hengellisiin asioihin. Heidän liittymisensä kirkon jäsenyyteen edellytti aikuisrippikoulun suorittamista. Aikuisrippikoulun käyminen omalla äidinkielellä olikin keskeinen askel kirkon jäsenyyteen.

Vieraskielisessä seurakuntayhteisössä koettu kirkon vakaus, yhteisöllisyys ja omakielisyys vetovoimatekijöinä jäsenyyteen

Tutkimukseen osallistuneille maahanmuuttajille kirkon olemus oli merkittävä vetovoimatekijä jäseneksi liittymiselle. Seurakuntalaiset kuvasivat kirkkoa luotettavaksi, turvalliseksi ja demokraattiseksi. Näihin arvoihin ja ominaisuuksiin liitettiin luterilaisen kirkon pitkä historia, perinne ja niiden vaikutus annettuun opetukseen ja toiminnan struktuuriin. Seurakuntalaiset liittivät niihin myös kirkon työntekijöiden korkean koulutuksen ja taidot, joiden kautta asioiden koettiin olevan osaavissa käsissä. Demokraattisuutta kuvattiin vapautena ja avoimuutena ilmaista mielipiteitään, joihinkin muihin kirkkoihin verrattuna vähän liberaalimmalla teologialla ja toisaalta vähemmän muodollisilla käytännöillä.

Toinen vetovoimatekijä kirkkoa kohtaan ja liittymiseen taustalla oli seurakuntalaisten kokemus yhteisöllisyydestä, jossa toteutuivat sekä sosiaalinen että hengellinen ulottuvuus. Sosiaalisen yhteisöllisyyden koettiin toteutuvan erityisesti vieraskielisessä seurakuntayhteisössä vertaistuen, uusien ystävien ja hyväksynnän saamisen kautta. Tähän liitettiin myös työntekijöiden antama pastoraalinen ja diakoninen tuki. Yhteisöllisyys ilmeni yhdessä tekemisenä ja yhteisön hyväksi toimimisena. Tekeminen kanavoitui erityisesti monipuolisena sitoutumisena vapaaehtoistyöhön, minkä onkin todettu vahvistavan yhteisöllisyyttä ja antavan merkitystä ihmisten elämään (Oravasaari ym., 2016). Monet kuvasivat kirkkoa hengelliseksi kodiksi tai perheeksi.

Osallisuuden ja yhteyden kokemiseen keskeinen avain oli yhteisössä käytetty kieli, joka oli maahanmuuttajien äidinkieli tai kieli, jota he ymmärsivät paremmin kuin suomea. Viidelle kirkkoon liittyneistä tuttu kieli oli ratkaisevan tärkeä vetovoimatekijä osallistua vieraskielisen seurakuntayhteisön toimintaan. Kirkkoon liittyessään he eivät vielä osanneet suomea ja osalle sen taitaminen oli edelleen haastavaa. Kahdelle muulle jo kirkkoon liittyessä suomea osaavalle kielen merkitys oli lähinnä kokemus siitä, että äidinkielenä asioiden ilmaiseminen on luontevaa. Kaikki pitivät erittäin tärkeänä, että kirkko on palkannut työntekijöitä, joiden työn kautta heillä on mahdollisuus osallistua seurakuntaelämään omalla kielellä. Tutkimuksessa tuli esiin, miten omakielisuuden koettiin mahdollistavan maahanmuuttajien kristillisen kasvun ja uskonelämän syventymisen. Kieleen ja siihen liittyvät merkitykset ovatkin keskeinen osa hengellistä elämää (Jokinen, 2009).

Pohdintaa

Vieraskielisten asukkaiden määrä Suomessa ylitti ruotsinkielisten määrän jo vuonna 2014. Tosin tämä väestön osa jakautuu useisiin kymmeneen eri kieliryhmiin. Pääkaupunkiseudulla asuu noin puolet Suomen vieraskielisistä ja heidän osuutensa väestöstä on ennustettu kasvavan esimerkiksi Helsingissä 24 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä (Helsingin kaupunki, 2016). Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että, jos näitä uusia tulijoita halutaan kirkon piiriin, niin pääkaupunkiseudulla toteutetun vieraskielisen työn käytännöt sisältävät monia toimivia avaimia kutsua heitä kirkkoon. Vieraskielinen seurakuntatyö madaltaa tulijoille useimmille ennestään vieraan luterilaisen kirkon kynnystä ja tasoittaa polkuja myös sen jäsenyyteen. Toden-

näköisesti ainakin osalle tutkimukseen osallistuneista polku jäsenyyteen olisi jäänyt toteutumatta ilman omakielistä työtä ja omakielisen työntekijän myö-
tävaikutusta. Tutkimus osoittaa, että mitä laajalaisempaa vieraskielinen työ
on, sitä paremmin se tavoittaa maahanmuuttajia ja vastaa heidän sosiaalisiin
tarpeisiinsa sekä hengelliseen etsintäänsä.

Vuonna 2016 pääkaupunkiseudulla oli seurakuntien vieraskielisten jä-
senten määrä yhteensä 5500. Syitä heidän pienelle määrälleen tutkimukseen
osallistuneiden mielestä olivat muun muassa maahanmuuttajien tiedon puu-
te kirkon toiminnasta ja jäsenyydestä, vieraskielisen työn resurssien vähyys
suhteessa työn mahdollisuuksiin ja työn marginaalisuus suhteessa suomen- ja
ruotsinkieliseen seurakuntatyöhön. Huomionarvoista onkin se, miten paikal-
lisella seurakuntatasolla ja valtakunnallisesti vieraskielistä työtä kirkossa pri-
orisoidaan, miten sen merkitys kirkon tulevaisuudelle ja maahanmuuttajille
nähdään? Helsingin seurakunnissa vieraskielinen työ on huomioitu yhtei-
sessä uusimmassa toimintaa linjaavassa asiakirjassa. Sen mukaan työtä pitäisi
laajentaa tehtäväksi nykyistä useammalla kielellä, jotta vastattaisiin parem-
min erityisesti kristittyjen maahanmuuttajien tarpeisiin. (Kirkko Helsingissä,
2016.) Valtakunnallisesti näihin kysymyksiin saataneen vastauksia, kun kirk-
kohallituksen työryhmä saa valmiiksi kirkolliskokouksen sille antaman tehtä-
vän tehdä ensimmäisen vieraskielistä seurakuntatyötä koskevan selvityksen ja
sen pohjalta kehittämisasiakirjan sisältäen työn linjaukset. Asiakirjassa tulee
linjata työn lähtökohdat ja tavoitteet sekä kiinnittää erityinen huomio vieras-
kielisen työn strategisiin kysymyksiin, työnjakoon ja resurssiin. (Yleisvalio-
kunnan mietintö, 2014.)

Lähteet

- Helsingin kaupunki (2016). *Tilastoja 2016. Helsingin seudun vieraskielisen väestön en-
nuste 2015–2030*. Helsingin kaupunki. Ti-
lastokeskus.
- Helsingin seurakuntayhtymä (2016). *Vuositi-
lasto 2015. Kirkko Helsingissä*. Helsingin-
seurakuntayhtymä.fi, viitattu 21.11.2016.
- Kirkkohallitus (2016). *Kirkon tulevaisuusko-
mitean mietintö*. Suomen ev.-lut. kirkon
julkaisuja 47. Kirkko ja toiminta. Helsinki:
Kirkkohallitus.
- Kirkko Helsingissä (2016). *Toimintakulttuu-
rin muutos 2016–2018. Yhteisen seurakun-
taneuvoston ehdotukset toimintakulttuurin
muutokseksi 26.5.2016*. Tuloste tekijällä.
- Korpaeus-Hellsten, T. (2017). *Ihminen ym-
märtää kohtaamista. Maahanmuuttajan
liittyminen evankelis-luterilaisen kirkon
jäseneksi*. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
Sosiaalialan koulutusohjelma. Diakonia ja
kristillinen kasvatus. Sosionomi (YAMK).
Laiho, M. (2013). *Toiveiden kirkko*. Kirkko

- Helsingissä -julkaisuja 1.2013. Helsinki: Helsingin seurakuntayhtymä.
- Oravasaari, T. ym. (2016). *Kyvyt käyttöön. Seurakuntien vapaaehtoistoiminta ja sen kehittäminen*. Kirkkohallitus. [http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/375816AE18B70F7C-C225771A002252CA/\\$FILE/Kyvyt%20k%E4ytt%F6%F6n_lowres.pdf](http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/375816AE18B70F7C-C225771A002252CA/$FILE/Kyvyt%20k%E4ytt%F6%F6n_lowres.pdf) – viitattu 1.11.2016.
- Passarelli, A. (2007). *Insights into migrants' experiences in active participation in churches in Europe*. European Commission, Evangelical Church in Germany and The Churches' Commission for Migrants in Europe: The Miracle project. Models of integration through religion, activation, cultural learning and exchange. Bryssel: Churches' Commission for Migrants in Europe (CCME).
- Pyykkönen, M. & Martikainen, T. (2013). *Muuttoliike ja kansalaisyhteiskunta*. – T. Martikainen, P. Saukkonen, M. Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus 2013, 281–300.
- Rikkinen, M. (2015). *Palasin. Helsingiläisten kirkkoon liittyneiden palaute*. Kirkko Helsingissä -julkaisuja 4.2016. Helsinki: Helsingin seurakuntayhtymä.
- Salonen, E. (2015). *Jäsenyyden tukihanke 2010–2015*. Esitelmä: Helsingin seurakuntayhtymä. Kasvatus ja seurakuntapalvelu 14.4.2015.
- Spännäri, J. (2014). *Arvostan mutta eroan. Kirkosta eronneiden palaute vuosina 2011–2015*. Kirkko Helsingissä -julkaisuja 2.2014. Helsinki: Helsingin seurakuntayhtymä.
- Yleisvaliokunnan mietintö (2014). *Yleisvaliokunnan mietintö 2/2014 edustaja-aloitteesta 1/2014. Selvityksen tekeminen vieraskielisen työn järjestelyistä kirkossa*. Tuloste tekijällä.

Diakoniatyön näkemyksiä toimeentulotuen myöntämisestä

Perustoimeentulotuki siirtyi Kelaan vuoden 2017 alusta. Ehkäisevä ja täydentävä toimeentulotuki jäivät edelleen kuntien sosiaalityöhön. Uudistuksen toteutus ja siihen liittyvät ongelmat aiheuttivat paljon keskustelua. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteutti kyselytutkimuksen aiheesta huhtikuussa 2017 selvittääkseen, miten muutos on näkynyt järjestöjen ja yhdistysten asiakkaiden kohdalla. Vastaukset saatiin 268 työntekijältä, jotka yhtä vastaajaa lukuun ottamatta edustivat seurakuntien diakoniatyötä.

Seurakuntadiakoniatyössä aineellinen apu tulkitaan virallisen sosiaaliturvajärjestelmän paikkaajaksi tilanteissa, joissa asiakkaan taloudellinen ahdinko ei näytä ratkeavan julkisen sektorin toimesta (Juntunen ym., 2006, 90). Lisäksi diakonian taloudellinen apu saattaa olla matalan toimeentuloturvan tilapäinen täydentäjä. Diakoniatyöntekijät ovat auttaneet asiakkaita myös selviämään sotkuisen sosiaaliturvan viidakoissa ja toimineet jopa heidän tukenaan virnaomaisverkostoissa. Seurakuntadiakonialla on alueellisen kattavuutensa ansiosta tärkeä merkitys virallisen turvaverkon aukkokohtien tunnistamisessa, ja siten myös yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa.

Aineellinen apu muodostui 1990-luvun alussa säännölliseksi ja keskeiseksi osaksi diakoniatyötä (Iivari & Karjalainen, 1999). Pienten ja joskus suurempienkin avustusten ohella diakonia tarjoaa asiakkailleen neuvontaa ja ohjausta sekä mahdollisuuden setviä talousasioitaan ajan kanssa, mikä ei ole ollut aivan selvää sen paremmin kunnan sosiaalitoimistossa tai etenkin Kelassa.

Vuosikymmeniä suunniteltu ja valmisteltu, mutta lopulta kovalla kii-reellä toteutettu toimeentulotuki uudistus alkoi kompuroiden ja järjestelmä ruuhkautui pahoin. Ongelmat heijastuivat paitsi kuntien sosiaalitoimistoi-

hin (Blomgren ym., 2016) myös seurakuntien diakoniatyöhön. Pidimme tarpeellisena saada ajantasaista kuvaa asiakkaiden tilanteista keväällä 2017, jota varten teimme kartoituksen sellaiseen kolmannen organisaatioon, jossa kohdataan uuden toimeentulotuen toteuttamisessa ilmenneitä erityisen vaikeita tilanteita.

Kela toteutti toukokuussa 2017 oman sisäisen arviointinsa, joka raportoi-
tiin kesäkuun alussa (Kela, 9.6.2017). Arvioinnin mukaan ruuhkautumisen
syynä olivat muun muassa se, että toimeentulotuen erityispiirteitä ei ymmär-
retty riittävästi, henkilöstöä rekrytoitiin siirtymävaihetta varten liian vähän
ja Kelan toiminnan tehokkuus arvioitiin valmisteluvaiheessa liian optimisti-
sesti. Lisäksi perustoimeentulotuen tietojärjestelmä ei Kelan arvioinnin mu-
kaan ollut kaikilta osin valmis eikä toimiva. Kelan valtuutettujen päätöksen
mukaisesti toteutettiin myös ulkopuolinen arviointi, jonka toteutti taloushal-
linnon asiantuntijayritys BDO Oy (2017). Arviointi oli kertaluokkaa kriitti-
sempi kuin Kelan omat arviot. Ulkoisessa arvioinnissa nimetään myös tahot,
joiden tekemiset ja etenkin tekemättä jättämiset vaikuttivat ongelmien kasa-
antumiseen itse siirron toteutusvaiheessa. Kritiikki kohdistui niin STM:n
valmisteluun kuin päätöksen tehneeseen eduskuntaankin. Eduskunnan oike-
usasiamiehelle tuli vuonna 2017 ennätykselliset 6192 kantelua. Niistä Kelaan
kohdistui 1169 kantelua, joista 814 koski toimeentulotukea. Kaikkiaan toi-
meentulotukea koskevien kanteluiden määrä lisääntyi noin 700:lla vuoteen
2016 verrattuna. Muutos on siis ollut ja on jatkossakin monenlaisen arvioin-
nin kohteena.

THL:ssä aloitettiin jo loppuvuonna 2015 toimeentulotukiudistuksen
seurantatutkimushanke (ks. esim. Blomgren ym., 2016), jossa fokukseena on
sosiaalityön muutos 15 tutkimuskunnassa toimeentulotukiudistuksen jäl-
keen. THL:n ohella muun muassa Kela, Helsingin yliopisto ja SOSTE ovat
seuranneet toimeentulotukiudistusta.

Kelan vuonna 2017 tekemät perustoimeentulotukipäätökset koskivat noin
402 000 asiakasta. Edellisenä vuotena, kun kunnat vielä hoitivat perustoi-
meentulotuen myöntämisen, päätöksiä tehtiin 398 000 asiakkaalle. Kotitalo-
uksien määrä nousi kuitenkin enemmän eli noin 261 000 taloudesta 277 000
talouteen. Kela-siirron uskottiin tuovan näkyviin toimeentulotuen alikäyttöä
ja nimenomaan hakemiseen liittyvän häpeän vähenemisen vuoksi. On huo-
mioitava, että siirtymäaikana tammi-maaliskuussa 2017 osa asiakkaista asioi
vielä kuntien perustoimeentulotuessa.

Tutkimusasetelma

Tässä arvioinnissa diakoniatyö on alueellisen kattavuutensa vuoksi keskeisin informaation lähde. Kolmannelle sektorille toteutettu kysely on osa laajempaa hanketta, jossa THL seuraa toimeentulotuki uudistuksen vaikutuksia (Blomgren ym., 2016). Tiedossa oli, että THL:n tutkimushankkeen toinen kyselykiertos toteutetaan sosiaalijohtajille ja aikuissosiaalityöntekijöille sekä työllisyyspalvelujen työntekijöille vasta syksyllä 2017. Heidän arvionsa siirron ensivaiheesta on siis tätä kirjoitettaessa jo julkaistu (Blomgren & Saikkonen 2018a, 2018b), mutta kyselyn toteutuksen ajallinen viive tuottaa väistämättä myös jälkikäteen syntynyttä tulkintaa. Sen vuoksi näimme tarpeelliseksi toteuttaa huhtikuussa 2017 diakoniatyöntekijöille (ja työttömien yhdistyksille) kyselyn, joka tuottaisi ensikäden silminnäkijätietoa, informaatiota keskeltä muutosta.

Huono-osaisia, tai mieluummin puhuisimme huono-osaisuutta, koskevaa tietoa tuotetaan monien viranomaisten, mutta myös järjestöjen, seurakuntadiakonian ja vapaaehtoistyön piirissä. Toimeentulotuen asiakasasiakirjat ja rekisterit sekä tilastot ovat yksi vakiintuneimmista huono-osaisuutta kuvaavan *virallisen tiedon* muodoista. Tämän tiedon juuret ulottuvat aina kirkon hoitamaan vaivashoitoon. Tavallaan siis yksi kehä kiertyi tässäkin kyselyssä kiinni, kun kokosimme tänä päivänä selkeästi *toisen tiedon* (Hänninen ym., 2006) asemassa olevia kuvauksia seurakuntadiakoniasa kohdatuista tilanteista. Se ei siis ole yleistettävää vaan tilannekohtaista *silminnäkijätietoa*; ei keskimääräistävää vaan tunnistaa marginaalisia tilanteita; ei konsensukseen pyrkivää vaan kiistauttavaa ”rajatietoa”. Kyse on myös *heikkojen signaalien* havaitsemisesta, ja niiden kontekstoinnista ilmiön havaittuihin ulottuvuuksiin. Tämä on tyyppillisesti tutkimuksen tehtävä.

Diakoniatyön käyttöä, toimintamuotoja ja asiakkaiden tarpeita tilastoidaan evankelisluterilaisen kirkon toimesta (Kirkon tilastollinen vuosikirja 2016). Pitkiin aikasarjoihin liittyy seurakuntadiakoniasa paljon epävarmuuksia, koska diakoniasa tehdään paljon muutakin kuin avustustyötä (Iivari & Karjalainen, 1999) ja tilastoinnissa on tapahtunut muutoksia. Harmillisesti viimeisin muutos tapahtui juuri vuoden 2017 aikana, mikä merkitsee sitä, että tiedot eivät ole vertailukelpoisia. Etenkin 1990-luvulla avustustyö oli varsin hallitseva osa diakoniaa (Juntunen ym., 2006; Iivari & Karjalainen, 1999).

Kyselyn toteutus

Tässä raportoitavan kysely toteuteltiin THL:n tekemällä Webropol-kyselyllä noin 900 diakoniatyöntekijälle ja 40 työttömien yhdistykselle 26.4.2017. Kysely jaettiin sähköpostin avulla. Kyselyssä oli kuusi toimeentulotukeen liittyvää kysymystä, kolme ruokapankkeihin ja niiden mahdolliseen poliittiseen funktioon liittyvää kysymystä.

1. Onko perustoimeentulotuen siirtyminen Kelan myönnettäväksi näkynyt organisaatiossanne avunhakijoiden määrän lisääntymisenä?
2. Onko perustoimeentulotuen siirtyminen Kelaan näkynyt teillä neuvonnan ja ohjauksen lisääntymisenä?
3. Onko perustoimeentulotuen siirtyminen Kelaan näkynyt teillä erilaisen taloudellisen tai aineellisen avuntarpeen lisääntymisenä?
4. Oletteko kohdanneet tämän vuoden puolella virheellisiä tai puutteellisia Kelan tai kunnan sosiaalitoimiston tekemiä toimeentulotuen päätöksiä? Kerro esimerkkejä.
5. Onko jako Kelan myöntämään perustoimeentulotukeen ja kunnan myöntämään täydentävään ja ehkäisevään tukeen mielestänne selkeä?
6. Onko tilanne perustoimeentulotuen myöntämisen osalta vakiintunut nyt loppukeväästä? Vai kohtaatteko edelleen ihmisiä, joiden päätökset ovat viivästyneet tai he ovat saaneet mielestään vääriä päätöksiä?

Ruoka-apu ja muu epävirallinen apu määritellään yleensä paitsi väliaikaiseksi usein myös sellaiseksi, jota ei pitäisi olla ja yhteiskunnan pitäisi huolehtia perusturvasta ilman sitä. Niinpä avustaminen nähdään usein muistutuksena päättäjille ja jopa osana asiakkaiden edunvalvontaa. Tulkitsemme avustamisen laajasti, kuten maksuttomien tai edullisten aterioiden tarjoamisen, vaikka niihin toki liittyy paljon muitakin tavoitteita.

7. Onko alueellanne teidän toimestanne tai jonkin muun organisaation aloitteesta käyty julkista keskustelua paikallisista köyhyyskysymyksistä tai vaikkapa toimeentulotuen saantiin liittyneistä ongelmista?
8. Kenen tai keiden toimesta, jos sellaisia tilaisuuksia on ollut?
9. Olisiko organisaatiollanne halukkuutta olla mukana köyhyyskeskustelun lisäämisessä paikkakunnallanne?

Kyselyyn vastasi 268 henkilöä, joista yhtä lukuun ottamatta kaikki edustivat seurakuntien diakoniatyötä. Vastaajajoukko jakautui maantieteellisesti laajalle alueelle vaikka isot ja keski-suuret kaupunkiseudut painottuivat vastauksissa. Sanonta ”kirkolla on konttori joka kylässä” pitää siis paikkansa, myös useimmiten diakonian kohdalla.

Takkuillen alkanut uudistus

Kyselyn vastaukset vahvistavan sen, että alkuvuodesta 2017 toimeentulotukipäätökset viivästyivät monen asiakkaan kohdalla. Osa toimeentulotukea hakeneista asiakkaista ajautui tämän vuoksi kohtuuttomiin taloudellisiin vaikeuksiin. Muutoksen alkuvaiheessa vaikeita tilanteita syntyi varsinkin lääkemen-
kulujen omavastuuosuuksien osalta. Diakoniatyöntekijä kertoo:

Asiakas ei saanut lääkkeisiin maksusitoumusta kuten aiemmin sossusta, koska toimeentulotukilaskelma oli 9 e plussalla. Lääkkeitten kuukausimaksu on noin 300 €. Oltuaan viikon ilman lääkkeitään, asiakkaan kunto romahti ja hän joutui sairaalahoitoon.

Paitsi Kelan myös kuntien käytännöt olivat keväällä 2017 monin paikoin vielä selkiytymättömiä. Jotkut diakoniatyöntekijät kokivat, että yhteistyö kunnan ja seurakunnan välillä ei toiminut. Toisissa kunnissa taas oli hyvät käytännöt, kunnan edustajat kävivät keskusteluja diakoniatyön kanssa toimeentulotukikysymyksistä.

Käsittelyajat ovat olleet pitkiä, esimerkiksi työtön henkilö, joka oli saanut edellisen etuuden 6 vkoa aiemmin ja sekä oli ollut kahden kuukauden etuus samassa. Jo kolmannen kuukauden vuokra oli osittain maksamatta, kun pienellä summalla olisi pitänyt ne 3 kk kitkutella. Hänellä oli pöllöttelua maksaako Kela vai työttömyyskassa etuutta ja kun asumistukikin sitten jää saamatta kun ei ole sitä työttömyysturvan päätöstä. Joltain vuokranantajalta olisi jo saanut hädön.

Kolme suurinta pulmaa olivat kyselyn ajankohtana päätösten viivästyminen kohtuuttomasti, asumiskulut ja lääkekustannukset, joihin oli joko tullut eri

syistä virheitä tai sitten kuntien myöntämiskäytäntöihin tullut muutoksia, joita asiakas ei ole ymmärtänyt tai on pitänyt kohtuuttomina tilanteessaan.

Perustoimeentulotuen uudistus näkyi seurakunnissa taloudellisen ja aineellisen avun tarpeen lisääntymisenä

Taloudellisen ja aineellisen tuen tarve oli selkeästi lisääntynyt asiakkailla, jotka hakeutuivat diakoniatyön pariin. 85 prosenttia vastaajista koki asiakkaiden taloudellisen tai aineellisen avuntarpeen lisääntyneen keväällä 2017. Alueelliset erot olivat luonnollisesti suuria ja vastasivat todennäköisesti Hel-singissä hyvin vastaajien alueellista jakaumaa, jossa isot kaupunkiseudut painottuivat. Seuraavassa on tyypillisimpiä huomioita:

- Osa on sen (viivästymisen, JK) vuoksi joutunut hakemaan meiltä apua ruokaan, lääkkeisiin ym. laskuihin, kun rahan saamisessa on kestänyt.
- Toimeentulotukea ei ole myönnetty vuokraan, vaikka aikaisemmin on myönnetty eikä asiakkaan tilanne ole muuttunut.
- Välivuokraussopimuksia ei ole jatkettu tai hoidettu, vaan käsittely pitkittynyt, joka on aiheuttanut asiakkaalle vaikean tilanteen.
- Lääkkeiden ostitoumuksia ei ole jatkettu, vaan käsittely on pitkittynyt, vaikka asiakkaalla on krooninen sairaus kuten diabetes tai sydänsairaus.
- Etuuksia on laskettu väärin (laskutoimituksissa virheitä).
- Muuttuneet tulkinnat aikaisempiin kunnan päätöksiin, esimerkiksi lapsilisiä huomioitu tulona, josta pitää maksaa opintokuluja, aikaisemmin ei laskettu.
- Kelasta on kehoitettu muuttamaan kalliimpaan asuntoon, jotta asiakas saisi asumistukea.
- Kelan virkailija on kehottanut useampaa asiakasta jättämään maksamatta elatusmaksua, että heille jäisi enemmän rahaa elämiseen.

Diakoniasta tukea asiointiin

Moni diakonian asiakas koki Kelassa asioimisen myös vaikeana, vaikka juuri asioinnin sujuvuus oli yhtenä muutoksen keskeisenä argumenttina. Moni asiakas oli joutunut asioimaan usean eri viranomaisen luona, ennen kuin hänen

asiansa oli saatu selvitettyä. Kyselyn perusteella asiakkaat hakeutuivat entistä enemmän hakemaan apua erityisesti seurakuntien diakoniatyöstä. Noin 80 % työntekijöistä ilmoitti, että asiakkaiden määrä on kasvanut diakoniatyössä toimeentulotuen Kela-uudistuksen jälkeen. Peräti 88 prosenttia työntekijöistä ilmoitti asiakkaiden ohjaamisen lisääntyneen Kela-siirron jälkeen. Työntekijät auttoivat asiakkaita esimerkiksi täyttämään puutteellisia hakemuksia. Työntekijät myös selvittivät Kelalta päätösten perusteluja. Aina asioiden selvittäminen ei ollut helppoa. Asiakkaan tarvitsemia tositteita on metsästetty ja koetettu saada kasaan tarvittavat liitteet. Asiakkaan kanssa saatettiin lähteä Kelaan jonottamaan, jotta asiat saataisiin selvitettyä.

Kelan päätösten tultua monilla on myös vaikeuksia tulkita päätöstä ja lukea, mihin päätökset perustuvat. Olemme yhdessä lukeneet päätöksiä ja ohjanneet heitä hakemaan uudestaan, jos on tulossa seuraavassa kuussa esim. ylimääräisiä terveydenhoito- tai lääkekuluja. Päätökset on sinällään melko hyvin kirjattu, mutta asiakkaat ovat hätäntyneet, kun eivät ole perustoimeentuloa saaneet. Monille on ollut epäselvää, mistä hakea lisätukea, kun Kelan päätös on ollut kielteinen.

Järjestelmän toimivuus toki parani jo keväänkin aikana, mutta virheiden korjaaminen oli edelleen kohtuuttoman hidasta:

Asiakas on epähuomiossa laittanut rastin kohtaan, joka ohjaa asumiseen myönnetyn osuuden suoraan vuokranantajalle, minkä seurauksena osa asiakkaan vuokrasta on maksettu kahdesta. Kela ei pystynyt oikaisemaan asiaa vaan neuvoo asiakasta selvittämään asian vuokranantajan kanssa, koska se on nopeampi tapa ja on ymmärrettävää, että toimeentulotuella elävän asiakkaan päivittäinen toimeentulo on näiden parin sadan euron varassa.

Joillakin on käynyt niin, että päätökset ovat viipyneet lähes pari kuukautta. Jollakin on vaadittu tekemään uusi asumistukihakemus, kun tulot ovat olleet +100 euroa. Lopputuloksena asumistuki ei muuttunut, mutta toimeentulotuki viivästyi ja haki seurakunnalta ruoka-apua. Joidenkin kohdalla sosiaalitoimi oli aiemmin myöntänyt tukea esimerkiksi bussilippuun, että asiakas pääsi esimerkiksi mielenterveyspalveluihin, nyt näitä on

evätty. Ruoka-apu ja lääkkeet, yhteydenotto sosiaalitoimeen ovat olleet ne konkreettiset keinot jolla olen voinut auttaa.

Monille asiakkaille verkkoasiointi on vaikeaa, jopa ylivoimaista:

Joka viikko kohtaan edelleen henkilöitä, jotka eivät osaa hakea Kelasta toimeentulotukea. Eräskin eläkeläismies haki perustoimeentulotukea Kelasta minun avustamana helmikuussa; sai kielteisen päätöksen, poltti kiukuissaan päätöspaperit uuninpesässä. Näin ollen minä en saanut nähdä, mitä oli päätetty, mitä puuttui tai mistä kiikasti. Joka kuukausi mies tarvitsee saman avun uudelleen. Hakemuslomake on liian vaikea hänelle. Hän tarvitsee henkilökohtaista palvelua hakemuksen tekemiseen, mutta Kelan toimisto on paikkakunnallamme auki vain 8 tuntia viikossa ja yksi henkilö palvelee siellä kaikissa asioissa asioivia.

Toimeentulotuki uudistusta tehtäessä asumiskulujen ajateltiin olevan kasvukeskuksissa vaikea sovittaa Kelan noudattamiin normeihin. Asumiskustannukset saattavatkin yllättäen olla erityisen vaikeaa saada sopimaan normeihin myös pienissä kunnissa, jos vaikkapa lämmitys perustuu muun muassa 1980-luvulla suosittuun sähkölämmitykseen.

Asumiskulut ovat Kelan päätöksissä se kaikkein vaikein asia. Euralaiset eivät saa enää asumiskuluihinsa samansuuruista tukea kuin aikaisemmin. Kelan taulukot eivät tunne asumista, jossa maksetaan minimivuokraa (150e) ja sähkölämmityksestä ja polttopuista 350 e/kk eli ylitse normien. Vuokra ja lämmitys yhteensä 500 euroa). Kela laskee, että vuokra on 150 e ja hyväksyttävä sähkölasku yhdeltä ihmiseltä 50 e. ”Ei tarvetta toimeentulotukeen!”

Ongelma ei ole suurin vääriässä tai puutteellisissa päätöksissä, vaan siinä, että tarvitsijat eivät enää HAE toimeentulotukea, kun sen hakemiseen ei saa henkilökohtaista apua. Netti ei ole heidän kanavansa. Valokopioita he eivät saa missään ilmaiseksi. Kelan toimisto paikkakunnalla on auki vain 8 tuntia viikossa, Ei ole varaa matkustaa naapurikaupungin Kelan toimistoon. Kelan puhelinpalvelu on niin tukossa että sinne ei pääse. Kaikki eivät hahmota puhelimitse annettuja neuvoja, vaan asiat pitäisi kirjoittaa muistilapulle. He eivät osaa tehdä ajanvarauksia netissä.

Kyselymme perusteella asiakkaan tilanteesta ei välttämättä ole kokonaiskuvaa oikein kellään, siinä mielessä tilanne on jopa huonontunut aikaisemmasta. Kriittisissä tilanteissa näyttää siltä, että kukaan ei auta, vaan ihmiset jäävät avun epäviralliselle ulkokehälle. Diakonian viesti on se, että vain osa jaksaa hakea apua.

Tilanne vakiintui loppukevästä 2017 – asiakkaiden ongelmat eivät poistuneet

Loppukevästä 2017 tilanteen koettiin olleen jo hieman parempi kuin alkuvuodesta. Joidenkin vastaajien mukaan Kelan päätökset tulivat jo nopeammin ja linjaukset olivat selkiytyneet.

Ongelmia koettiin olevan kuitenkin vielä erityisesti moniongelmaisten perheiden kohdalla. Asiointimatkat olivat pysyvästi pidentyneet, jos Kelaa ei enää ollut omalla paikkakunnalla. Sähköinen asiointi edellyttää osaamista ja teknistä välineistöä, jota ei kaikilla tule olemaan koskaan.

Osa ihmisistä on aina sellaisia, joilla ei ole resursseja (voimia, osaamista, taitoa) hoitaa omia asioitaan, kuten hakea tukia, täyttää papereita ja hankkia liitteitä. Osa tarvitsisi oikeasti jonkun työntekijän, joka kädestä pitäen auttaa papereiden kanssa. Kaikilla ei ole omaisia tai ystäviä, jotka auttaisivat.

Alkuvuoden päätöksistä arveltiin olevan pitkät seuraamukset, jotka ovat aiheuttaneet monelle pysyviä haittoja, kuten pikavippikierrettä, luottotietojen menettämistä ja vuokrien maksukyvyyn puutteesta johtuvaa asunnottomuutta. Myös vanhuksset, asunnottomat ja vangit ovat kärsineet Kela-siirrosta, kuten hakukäytäntöjen muuttumisesta ja taloudellisen tuen myöntämiseen liittyvien linjausten tiukentumisesta:

Omasta mielestäni on hämmentävää, ettei ihmisillä ole varaa ostaa lääkärin määräämiä lääkkeitä tai maksaa hammashoito- tai sairaanhoitokuluja. Palvelujen omavastuuosuudet voivat pahimmillaan nousta asiakkaan kohdalla mahdottomiksi. Monet joutuvat ottamaan velkaa maksaakseen sairaala ym. pakollisia menoja. Osa tinkii ruuasta, osa ei käytä esim. hammashoitopalveluja tai lääkkeitä, koska ei ole varaa niihin. Ja usein on kyse pahenevista sairauksista, joita tulisi hoitaa.

Yhden luukun periaatteen toteutumiseen on vielä matkaa:

Henkilöllä on ollut tapaturman vuoksi sairaspäiväraha vakuutusyhtiön kautta. Hän on ollut oikeutettu myös toimeentulotukeen. Tukea ei kuitenkaan ole maksettu ajallaan, koska hakijan on pitänyt olla myös TE-keskuksessa määräaikaisen kuntoutustuen hakijana. Epäselvien käsittelyvastuiden takia, perustoimeentulotuen maksu on viivästynyt.

Valtaosa työntekijöistä piti jakoa perustoimeentulotukeen ja muuhun epäselvänä ja sotkuja aiheuttavana. Asiakkaat eivät ymmärtäneet, miksi aiemmin hyväksytyjä menoja ei enää otettu huomioon. Kela ja sosiaalitoimi pallottelivat joissain tapauksissa asiakasta jopa hautausavustuksen hakemisessa. Kelan päätöksissä ei ollut tarpeeksi hyviä perusteluja tai ohjeita, miten asiakkaan tulisi toimia. Ihmisiä ei ole opastettu esimerkiksi siinä, että nyt asiakkaan on itse huolehdittava, että sähkölasku tulee maksettua. Aiemmin kunta on saattanut huolehtia siitä, että toimeentulotuki menee suoraan sähkölaskuun. Kelan oman arvioinnin mukaan valmisteluvaiheessa tehtiin jatkuvaa yhteistyötä Kuntaliiton ja kuntien kanssa. Silti olisi pitänyt perehtyä perusteellisemmin siihen, miten tukea käsitellään kunnissa:

Lääkekuluihin ei myönnetä avustusta kuten aina ennen oli myönnetty. Selvittelyn ja lisäpapereiden jälkeen avustus myönnetty. Kelan papereissa ei lue selvästi että mukana pitää olla reseptitiedot, joissa myös ottomäärät. Asiakas on joutunut juoksemaan prikin kertaa kelan ja apteekinväliä saadakseen pian tarvitsemansa lääkkeet.

Diakoniatyössä on valmiutta yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen

Vaikka taloudellinen ja aineellinen ahdinko on Suomessa lisääntynyt monen ihmisen kohdalla, ei THL:n kyselyn perusteella keskustelu köyhyydestä ole saanut tarpeeksi jalansijaa alueilla. Ruoka-apu ja muu epävirallinen apu määrittellään yleensä paitsi väliaikaiseksi usein myös sellaiseksi, jota ei pitäisi olla ja yhteiskunnan pitäisi huolehtia perusturvasta ilman sitä. Niinpä avustaminen nähdään usein muistutuksena päättäjille ja jopa osana asiakkaiden edunvalvontaa. Tulkitsimme avustamisen laajasti, myös ilmaisten tai edullisten

	kyllä	ei	vastauksia yhteensä (N=268)
Onko käyty paikallista köyhyyskeskustelua	87 (33,3 %)	174 (66,7 %)	261 (97,4 %)
Halukkuus olla mukana julkisessa köyhyyskeskustelussa	206 (76,9 %)	63 (23,1 %)	268 (100 %)

Taulukko 1. Vastaajan tai alueen muun organisaation osallistuminen ja vastaajan halukkuus osallistua julkiseen köyhyyskeskusteluun.

aterioiden tarjoamisen vaikka niihin toki liittyy paljon muitakin tavoitteita. Asiaan liittyvä kysymyksemme kuului: onko alueellanne teidän toimestanne tai jonkin muun organisaation aloitteesta käyty julkista keskustelua paikallisista köyhyyskysymyksistä tai vaikkapa toimeentulotuen saantiin liittyneistä ongelmista? Samassa yhteydessä kysyimme vastaajien halukkuutta olla mukana julkisessa köyhyyskeskustelussa (Taulukko 1).

Kaksi kolmesta vastaajista oli siis sitä mieltä, että julkista keskustelua ei ole käyty paikallisista köyhyyskysymyksistä ja toimeentulotuen saantiin liittyneistä ongelmista. Kuitenkin oman organisaation halukkuus köyhyyskeskusteluun koetaan vastaajien mukaan varsin hyväksi. Tähän kysymykseen vastasi kolme neljästä, että diakoniatyössä ollaan halukkaita tarkastelemaan köyhyyden ja toimeentulotuen kysymyksiä paikallisesti ja alueellisesti. Tässä suhteessa diakoniatyöntekijät osoittavat aktiivisuutta, jota on usein peräänkuulutettu kuntien sosiaalityöltä. Pienemmissä kunnissa näyttäisi kyselymme vastausten perusteella olevan yleistä suorat kontaktit kuntapäittäjiin.

Rakenteellinen työ on diakoneille tuttua ja siihen myös kannustetaan, sillä diakonia on pitkään ollut näkyvin ja tunnustetuin osa kirkon toimintaa. Valmius johtuu ainakin osittain myös siitä, että diakoniatyöntekijät voivat varsin itsenäisesti luoda työkuvansa, ja kirkon suhde yhteiskunnalliseen päätöksentekoon on autonomisempi kuin sosiaalihuollon. Erityisen selvästi asetelma on näkynyt leipäjonoköyhyyttä koskevassa keskustelussa, mutta myös yleisemmässä oikeudenmukaisuutta koskevassa keskustelussa. Asetelma on ollut tavallaan eriparinen. Kirkko on ensi sijassa arvoyhteisö, jonka avustustyö

on vain osa vaikuttavuustyötä. Sosiaalihuolto ja sosiaalityö ovat edelleenkin poliittis-hallinnollisten päätösten toteuttajia, myös jatkossa toimeentulotuen suhteen.

Toteuttamamme kysely ei siis tältäkään osin ollut vain akateemista kiinnostusta vaan sillä tulee olemaan myös käytännöllisiä vaikutuksia. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön rahoittama ja Kirrkohallituksen luotsaama Yhteinen keittiö -hanke tavoittelee uusia osallisuuden muotoja ruokapankkien ja leipäjonon rinnalle. Lisäksi vuoden 2018 Yhteisvastuu-keräyksen teemana on ”Nälkä niin meillä kuin muualla”. Rakenteellisen diakonian haasteeseen päästäneen parin lähivuoden aikana kun ”Kuka kuuntelee köyhää”-verkoston tuore hanke käynnistyy. Sen tavoitteena on luoda maakuntiin köyhyyttä kokeneiden ja päättäjien kohtaamisia, jossa ääni annetaan asianosaisille. Siinä myös haastetaan kunnalliselle sosiaalityölle.

Mitä tästä opimme?

Diakoniatyön ammattilaisten ja asiantuntijoiden kokemukset perustoimeentulotuen uudistuksesta tuovat samansuuntaista viestiä kuin muutkin muutokseen kohdistuneet tutkimukset ja selvitykset. Yhteiskunnan heikompiosaiset ovat kärsineet muutoksista, eikä kukaan oikein tunnu hahmottavan, millaiset pidempiaikaiset vaikutukset niillä on.

Vaikkeassa tilanteessa olevien ihmisten hakeutuminen kolmannen sektorin ja epävirallisen avun piiriin on tiedostettu jo pitkään. Jostain syystä päätöksenteossa ei tunnu olevan kunnollista kiinnostusta asian muuttamiseen. Leipäjonosta ja ruoka-avusta on tullut arkipäivää. Työttömien yhdistysten vaatimaton osallistuminen kyselyymme kertoo ainakin sen, että sosiaalineuvonta on yhdistysten toiminnassa varsin vähäistä, vaikka toimeentulotuen asiakkaita heidän toimintaansa varmuudella osallistuu.

Tätä kirjoitettaessa tulee tietoja Kelan toimistojen asiakasvastaanoton supistuksista, muun muassa järjestyshäiriöistä johtuen. Se johtaa asiakaspaineen kasvuun toisaalle eli se kohdistuu ensi sijassa kuntien sosiaalitoimistoihin, mutta diakonian ja myös muun kolmannen sektorin toteuttamalle ohjaukselle ja neuvonnalle näyttää jatkossa olevan paljon tarvetta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuudistus (sote-uudistus) on ollut valmisteilla pitkään. Suunnitteilla on myös sosiaaliturvan kokonaisuudistus. Toimeentulotuki uudistuksessa tapahtuneet virheet ja ongelmat olisi syytä

ottaa opiksi, jotta vastaavanlaista eriarvoistavaa ja huono-osaisuutta lisäävää muutosta ei tehdä muiden suurten yhteiskunnallisten reformien kohdalla. On tärkeää, että seurakuntien diakoniatyössä kohdatut yhteiskunnalliset epäkohdat tuodaan esille. Sosiaaliselle raportoinnille (Kananaja, 1997) näyttääkin syntyneen myös uusia vaikuttamiskanavia, joihin kunnallinen sosiaalityö mahtuu myös mukaan – jos haluaa.

Lähteet

- Blomgren, S. & Karjalainen, J. & Karjalainen, P. & Kivipelto, M. & Saikku, P. & Saikkonen, P. (2016). *Perustoimeentulotuki siirtyy Kelaan – miten asiakas saa sosiaalityön palvelut?* Päätöksen tueksi 1:2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129739/PT2016_01verkko.pdf?sequence=1 – Viitattu 11.5.2018.
- BDO (2017). *Toimeentulotuen siirron ulkoinen arviointi*. Loppuraportti. <http://www.kela.fi/documents/10180/0/kelan+toimeentulon+siirron+ulkoinen+arviointi/62aa22b6-3e4f-4d26-abe8-61c495cff07a> – Viitattu 11.5.2018.
- Blomgren, S. & Saikkonen, P. (2018a). *Toimeentulotuki uudistus haastoi kuntien ja Kelan: kuntakyselyn tuloksia*. Tutkimuksesta tiiviisti 7/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136129/URN_ISBN_978-952-343-093-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y – Viitattu 14.5.2018.
- Blomgren, S. & Saikkonen, P. (2018b). *Viihmesijaisen turvan palveluissa on parannettavaa. toimeentulotuki uudistuksen kuntakyselyn tuloksia*. Tutkimuksesta tiiviisti 12/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136341/URN_ISBN_978-952-343-116-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y – Viitattu 14.5.2018.
- Eduskunnan oikeusasiamies (2017). *Toimeentulotuki eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisujen valossa. Kelan ja kuntien yhteistyö toimeentulotuen toimeenpanossa*. <https://image.slidesharecdn.com/05jack-sontoimeentulotukioikeusasiamiehen-ratkaisujenalossa-171123150325/95/toimeentulotuki-eduskunnan-oikeusasiamiehen-ratkaisujen-valossa-1-638.jpg?cb=1511449467> – Viitattu 11.5.2018.
- Hänninen, S. & Karjalainen, J. & Lahti, T. (toim.) (2006). *Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta*. Helsinki: Stakes.
- Juntunen, E. & Grönlund, H. & Hiilamo H. (2006). *Viimeisellä luukulla. Tutkimus viihmesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kobdentumisesta*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Iivari, J. & Karjalainen, J. (1999). *Diakonian köyhät: Epävirallinen apu perusturvan paikkaajana*. Helsinki: Stakes.
- Kananaja, A. (1997). *Murros on mahdollisuus – selvityshenkilön raportin esitys sosiaaliseksi raportoinniksi*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kela (2017). *Perustoimeentulotuen siirto Kelaan*. Kelan sisäinen arviointi 2017. <http://www.kela.fi/-/sisainen-arviointi-perustoimeentulotuen-siirtymisesta-kelaan-on-julkaistu?inheritRedirect=true> – Viitattu 11.5.2018.
- Kirkon tilastollinen vuosikirja 2016. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content240FFA> – Viitattu 14.5.2018.

Eurooppalaista hyvinvointia etsimässä. Hyvinvointi arvojen, vähemmistöjen ja sukupuolen risteyksessä

Molokotos-Liederman, Lina & Bäckström, Anders & Davie, Grace (toim.)

Religion and welfare in Europe. Gendered and minority perspectives. Bristol: Policy Press 2017. 308 s.

Religion and welfare in Europe -kirja kuvaa ja analysoi 2000-luvun alun Eurooppalaisia yhteiskuntia hyvinvoinnin, uskonnon ja arvojen, vähemmistöjen ja sukupuolen risteyskohdassa. Kirja pohjautuu vuonna 2006 alkaneeseen *Welfare and values in Europe* -projektiin ja toimii samalla sen tulosten yhteenvetäjänä. Tutkimuksen aineisto on kerätty vuosina 2006–2008 kahdestatoista Euroopan maasta, Suomi mukaan luettuna.

Kirjassa kuvataan monisyisesti niin projektin tuloksia kuin metodologisia valintoja. Kirjan ensimmäinen osio keskittyy metodologisiin kysymyksiin ottaen huomioon myös valintojen mahdolliset puutteet. Kahdessa seuraavassa osiossa tarkastellaan tuloksia, toisessa alueittain vertaillen ja kolmannessa keskeisiin teemoihin, eli vähemmistöihin ja sukupuoleen, keskittyen. Neljännessä osiossa vedetään yhteen kaikki aiemmin esitelty ja etsitään tulosten takana olevia ilmiöitä.

Kirjasta nousee esiin monia tärkeitä teemoja. Yksi näistä on arvojen ja hyvinvointipalveluiden suhde. Kirja kuvaa Euroopan maiden välisiä eroja hyvinvointipalvelujen rakentamisessa ja niiden suhdetta alueella vallitseviin perhearvoihin. Äärimmäisinä esimerkkeinä tästä ovat toisaalta Pohjoismaat, joissa yhteiskunnan pitkälti vastaama hyvinvointisektori mahdollistaa naisten työllistymisen ja kodin ulkopuolisen elämän, ja toisaalta eteläisen Euroopan maat, joissa perheen kontolla oleva hyvinvoinnin turvaaminen vaatii usein naisten omistautumista perheelleen.

Arvojen ja hyvinvointipalvelujen suhde tulee esiin myös kulttuureihin ja uskontoihin liittyvänä kysymyksenä. Tämä koskee niin vähemmistöryhmien kulttuurisia ja uskonnollisia arvoja, kuten kysymys vanhustenhoidosta Saksassa, kuin valtakulttuurin ja -uskonnon arvoja, kuten kysymys vähemmistöjen lisääntymisterveyden edistämisestä Italiassa.

Kirjassa pohditaan myös hyvinvointipalvelujen kattavuutta ja tavoitavuutta vähemmistöjen keskuudessa: mitä palveluja tarjotaan, kuinka ne kohtaavat tarpeiden kanssa ja mitä kanavia pitkin informaatio kulkee. Kirjassa kysytäänkin, kertooko vähemmistöryhmien mahdollisuus palvelujen käyttämiseen enemmän sattumanvaraisuudesta kuin palvelujen universaalista luonteesta.

Näiden lisäksi kirjassa tarkastellaan valtauskontojen roolia hyvinvointipalvelujen tuottajina. Useissa tutkituissa maissa valtauskonnot paikkaavat yhteiskunnan hyvinvointipalveluiden tuottamiseen jättämiä aukkoja. Näin ne ovat tärkeitä hyvinvointipalvelujen tuottajia myös vähemmistöjen näkökulmasta. Samalla se kuitenkin mahdollistaa myös hengellisen vallan käyttämisen, kuten silloin kuin avun saamisen edellytyksenä on valtauskonnon mukaisen harjoituksen harjoittamiseen osallistuminen.

Kaiken kaikkiaan kirja antaa monipuolisen kuvan hyvinvoinnin, uskonnon ja arvojen, vähemmistöjen ja sukupuolen moninaisesta suhteesta Euroopassa. Aineiston keräämisen jälkeen kysymykset hyvinvoinnista, uskonnosta, vähemmistöistä ja sukupuolesta eivät ole ainakaan vähentyneet vuoden 2015 pakolaiskriisin myötä. Tämä otetaan ansiokkaasti huomioon läpi kirjan, vaikka aineisto itsessään onkin jo kymmenen vuotta vanhaa. Sen sijaan suomalainen konteksti ja Suomen osatutkimuksen tulokset kirjassa mainitaan hyvin ohuesti ja asiasta kiinnostuneiden tulee etsiä kyseiset tiedot muualta. Kirjaan olisinkin kaivannut tietoa kaikista niistä julkaisuista, joita projektiin liittyen on ilmestynyt.

Kirja on tuhti tietopaketti kaikille, jotka ovat kiinnostuneita eurooppalaisista hyvinvointipalveluista ja niiden suhteista arvoihin, vähemmistöihin, sukupuoleen ja uskontoihin. Tutkijoiden ja opiskelijoiden lisäksi kirja on erittäin käyttökelpoinen kaikille yhteiskunnallisille ja kirkollisille toimijoille, jotka työssään ovat tekemisissä erilaisten vähemmistöjen kanssa.

Riikka Mylly

'Päin helvettiä?' on tuskainen ja terapeutinen lukukokemus

Pihkala, Panu

Päin helvettiä? Ympäristöahdistus ja toivo. Helsinki: Kirjapaja 2017. 301 s.

Lukija pääsee kohtaamaan ristiriitaiset kokemuksensa ympäristökatastrofin edessä teologian tohtori, tutkija Panu Pihkalan kirjan *Päin helvettiä? Ympäristöahdistus ja toivo* (2017) äärellä. Kirja jakautuu kahteen osaan. Ensimmäinen osa esittelee, mitä ympäristöahdistus on. Pihkala hahmottelee esimerkiksi psykologisten ja filosofisten teorioiden avulla niitä toisinaan haitallisiakin tapoja, joilla ihminen pyrkii selviytymään ahdistuksensa kanssa. Toinen osa käsittelee toivon mahdollisuutta ja sen rakentamisen tapoja ympäristötuhojen keskellä. Lopun epilogissa Pihkala kuvaa, miltä ympäristöongelmat näyttävät kristillisestä perspektiivistä – ja miltä tietyt kristillisyyden muodot näyttävät etenevien ympäristötuhojen valossa. Kirjan kaunis ja luettava kieli ansaitsee erityismaininnan.

Pihkalan mukaan ympäristöahdistus kuvaa käsitteenä niitä monenlaisia henkisiä oireita, joita ihmiset kokevat ympäristöongelmien äärellä. Ilmiö on kuitenkin myös ruumiillinen: se saa fyysisiä ilmenemismuotoja ja on olennaisesti sidoksissa ihmisen ja luonnon yhteyttä ilmentäviin paikkoihin, vaikkapa lapsuuden rakkaaseen lähimetsään, joka muuttuu tunnistamattomaksi ilmastomuutoksen myötä. Kirjoittaja esittää vakuuttavasti, että ympäristöahdistus on paljon yleisempää kuin ymmärrämme. Kirja onkin tuskallista luettavaa: lukiessa omat arkiset, epämääräiset ympäristön tilaan liittyvät pahan olon tunteet pulppuavat pintaan.

Pihkala esittelee kattavasti erilaisia strategioita, joilla ihmiset kohtaavat vaikeita tunteita. Lukujen väleihin on ripoteltu kuvitteellinen kertomus matkasta laivalla, joka kulkee kohti törmäystä jäävuoreen. Laiva on metafora yhteiskunnasta, jossa yhdet ummistavat silmänsä, toiset lamaantuvat ja kolmannet yrittävät tehdä parhaansa. Ahdistuksen hallintayrityksistä kumpuavia käytännön reaktioita ovat esimerkiksi ilmastotieteilijöiden kyseenalaistaminen tai ylioptimistinen usko teknologian mahdollisuuksiin ratkaista ympäris-

töongelmat. Moni selviytymisstrategia on kuitenkin haitallinen: todellisuuden ja tunteidensa kieltäminen syö ihmisen voimavaroja, eivätkä lamaantuneet tai ylioptimistiset reaktiot lopulta johda toimiin ympäristöongelmien lievittämissiksi. Pihkalan vankka tieteenalojen rajat ylittävä lukeneisuus tekee tekstistä uskottavaa luettavaa.

Kirja on kuitenkin lukijalle myös terapeutin kokemus. Omien piilevien tunteiden ja toimintatapojen nimeäminen on helpottavaa, ja kirjan toinen osa todella onnistuu vakuuttamaan toivon mahdollisuudesta. Vaikka ympäristöongelmat kasautuvat ja aikaa ei ole hukattavaksi, Pihkala alleviivaa sitä, että paljon on jo tehty ja paljon on tehtävissä. Hän käy läpi sellaisia tapoja käsitellä ympäristöahdistusta, joiden varassa ihminen voi raskaidenkin tunteiden keskellä säilyttää toimintakykynsä. Pihkalan ehdotuksissa on konkretiaa: hän esittää esimerkiksi, että ympäristöahdistuksen ja -surun käsittelemiseksi pitäisi olla tarjolla enemmän rituaalisia mahdollisuuksia, vaikkapa muistopaikkoja ja -päiviä. Taidekin on Pihkalan mukaan väylä purkaa ympäristöahdistuksen tuntoja ja luoda sitouttavia visioita paremmasta maailmasta.

Epilogissa Pihkala esittää, että kristillisillä kirkoilla olisi käytössä oivia keinoja – vaikkapa hartauselämä ja sielunhoito – ympäristöahdistuksen käsittelemiseen. Näihin mahdollisuuksiin tulisi vain tarttua aiempaa aktiivisemmin. Myös luterilainen ristin teologia antaa välineitä käsitellä ympäristöahdistukseen liittyvää ambivalenssia: ihmisen on yhtä aikaa tunnistettava oma syyllisyytensä luonnon turmeltumiseen sekä säilytettävä usko omiin mahdollisuuksiin ratkaista ympäristöongelmia. Tällainen hyvyyden ja pahuuden ambivalenttia rinnakkaiselo painottava ihmiskäsitys kuultaa myös kirjan ei-teologisissa osissa.

Uskon, että Pihkalan kirja voi toimia oivallisena apuvälineenä niille, jotka työssään tarjoavat henkistä tai hengellistä tukea. Kirja auttaa tunnistamaan, että huoli ympäristön tilasta voi aidosti olla yksi negatiivisten tunteiden ja mielenterveyden haasteiden lähde. Pidän myös selitysvomaisina Pihkalan huomioita siitä, miten ympäristöahdistus purkautuu joissakin aikamme kummallisissa ilmiöissä: julkisen keskustelun aggressiivisuus, maaninen kulluttaminen, autoritäärisesti johdettujen liikkeiden nousu ja dystooppisten TV-sarjojen suosio voivat kaikki osaltaan heijastaa piilevää ahdistustamme ympäristön tilasta ja sen aiheuttamasta epävarmuudesta.

Ainoa kritiikkini ei ole oikeastaan kritiikki vaan lisähuomio. Pihkala ottaa esille ympäristöahdistuksen lähteinä toimintamme kuluttajina, vanhempina

tai muina läheisinä ja kansalaisina. Itse lisäisin, että yksi arkisen ympäristöahdistuksen lähde on roolimme työntekijöinä: monet meistä työskentelevät päivittäin organisaatioissa, joiden toiminta uhkaa ympäristön tilaa. Ympäristöongelmien vakavuuden tiedostaminen yhdistettynä työntekijän veloitteiden suorittamiseen voi johtaa arvokonflikteihin, joiden tuskallisuutta ei mielestäni työelämän tutkimuksessa vielä täysin tunnisteta. Nousussa oleva tutkimus työn merkityksellisyydestä ei täysin tavoita ympäristöahdistuksen syviä eettisiä ulottuvuuksia. Olisi kiinnostavaa tarkastella Pihkalan avaamista toivon näkökulmista, onko työelämän ympäristöahdistusta mahdollisuus kääntää rakentavaksi toiminnaksi organisaation sisällä. On yksilöille, ympäristöpäämäärille ja jopa yritysten taloudellisille päämäärille haitallista, jos työssään ympäristöahdistusta kokevien työntekijöiden ainoat vaihtoehdot ovat erilaiset välttelystrategiat tai irtisanoutuminen.

Kokonaisuudessaan Pihkalan kirja on havahduttavaa luettavaa. Se on poikkeuksellisen tärkeä puheenvuoro ympäristökeskustelussa siksi, että tuomiopäivän pasuunan soittamisen sijaan Pihkala onnistuu avaamaan vetoavan ja voimauttavan toivon horisontin.

Anna Martta Seppänen

Työn murros nostaa ihmisyiden ydinasiat keskiöön

Pessi, Anne Birgitta & Martela, Frank & Paakkanen, Miia (toim.)
Myötätunnon mullistava voima. Helsinki: PS-kustannus 2017.
317 s.

Myötätunnon mullistava voima -kirja on luettava ajatuksella, ei kiireessä selaten. Myötätunto ja myötäinto eivät synny nikseillä tai irrallisilla tempuilla. On altistettava itsensä, löydettävä rohkeutta avata ovi ihmisyiden ytimeen, kiperien kysymysten ääreen.

Entisin mielikuvien ei rakenneta uutta työelämää

Kirja alkaa käsitteiden määrittelyllä ja niihin liittyvien mielikuvien pohdinnalla. Miten paljon ennakkokäsityksemme ja sisäiset lukkomme vaikuttavatkaan, estävät tai tekevät haastavaksi kulkumme todellisten menestystekijöiden luokse?

Myötätunto – pehmoilua, paapoilua ja hömppää? Ei meillä ole aikaa sellaiseen. Töitä täällä tehdään. Ei kiitos mitään ihmissubdedraamaa! Valitettavasti melko tuttua ajattelua.

Tunteet ja tunnejohtaminen ovat tulleet suosituiksi työelämän ja hyvinvoinnin seminaariesityksissä. Tietoisuutemme tunteista ja niiden merkityksestä on kasvanut, mutta näkyvätkö ne arjen mikrohetkissä? Onko tunteita koskevan esityksen kuuleminen kuin 1990-luvun tyky-päivä – yhteinen tilaisuus ja sitten paluu takaisin arkeen?

Entä kun arki muuttuu työnmurroksen myötä ja teknologian rinnalle nousevat ihmisyiden ydinasiat? Onko meillä varaa ripustautua entisiin mielikuviiin?

Uusi aikakausi nostaa esille uusia kysymyksiä

Seminaarien lisäksi meidän on kohdattava itse nämä asiat: mitä ajattelen ihmisistä? Kykenenkö näkemään toisen ihmisen tilaa? Haluanko eläytyä hänen

tilanteeseen? Olenko valmis tekoihin, jotka osoittavat ymmärrystä, auttavat tai vahvistavat?

On toki ilahduttavaa, että nykyään puhutaan aidosta ja autenttisesta johtajuudesta, toimintojen läpinäkyvyydestä, ihmisten arvostamisesta, läsnäolon merkityksestä sekä yhteistyön tärkeydestä. Luottamus pääoma, asiakas-, työn- tekijä- ja työpäiväkokemus ovat tämän ajan työelämäsanan kärkeä. Työn- murroksen myötä korostuvat uuden oppiminen, luovuus, kokeilut ja virheistä oppiminen.

Hämmentävää on kuitenkin, miten vähäiseksi jää avoin keskustelu siitä, mitä nämä tavoiteltavat asiat edellyttävät. Mitä ihmiseltä ihmiselle oikeasti tarkoittaa käytännössä?

Luettuasi tämän kirjan huomaat, että kyse on pitkälti myötätunnosta ja myötäinnosta – eivätkä ne olekaan pehmoilua vaan keskeinen osa organisaatioiden menestystä ja tuottavuutta.

Mistä myötätunnossa ja myötäinnossa on kyse?

Myötätunto on kykyä myötäelää haasteellisissa hetkissä jakaen, rinnalla kul- kien kokonaisena ihmisenä. Myötäinto-sana herätti hämmennystä: eikö meillä todellakaan ole ollut sanaa kuvaamaan myötäelämisen tunteita toisen ihmisen ilon ja innostuksen hetkissä? Mitä se kertoo meistä ihmisistä? Kum- massakin tarvitaan samoja taitoja: toisen tunnetilan huomaamisen, siihen eläytymisen ja myötäelämistä ilmaisevat teot.

Erityisesti pidin siitä, että kirja käsitteli myötätunnon ja myötäinnon vaikutusta innovatiivisuuteen. Tulevaisuuden työssä korostuvat inhimillinen vuorovaikutus ja luova asiantuntijuus. Innovatiivisuutta ei voi määrätä. Se voi syntyä, mikäli perusedellytykset täyttyvät: kohdatuksi tuleminen, kyky aset- tua toisen ihmisen asemaan sekä psykologinen turvallisuuden tunne – että uskaltaa sanoa ajatuksiaan ääneen eikä tarvitse hävetä, jos uudet kokeilut eivät onnistu. Juuri tästä on myötätunnosta ja myötäinnossa kyse.

Olemme yksilöinä, tiimeinä, organisaatioina ja yhteiskuntana uuden op- pimisen edessä. On tärkeää voida pitää kiinni merkityksellisyydestä, luottaa siihen, että läheltä löytyy rinnalla kulkevia ihmisiä haasteiden kuin myös ilon ja ylpeyden hetkinä.

Ajatuksia herättävä teos

Oman alansa asiantuntijoiden kirjoittama teos on eheä ja looginen kokonaisuus. Teoksen taustalla on hieno CoPassion-tutkimus. Lähteet ovat kattavat, monipuoliset ja ajankohtaiset. Sisältö on rikasta, ja siksi tiivistykset ovat tarpeen. Kysymysmuodossa olevat vinkit ovat osuvia. Kun kirjan sanotaan toimivan käsikirjana, olisin toivonut enemmän kuvia ja luetteloita helpottamaan lukijaa kattavien tutkimustulosten hahmottamisessa.

Kirja sopii työelämään johtamisesta kiinnostuneille. Lämpimästi suositelen sitä kaikille, jotka ovat valmiit ottamaan rohkean askeleen neljännen teollisen vallankumouksen aikakaudelle. Askeleet vievät eteenpäin ja samalla myös menneisyyteen, ikään kuin juurillemme, ihmisyyden peruskysymysten ääreen.

Riitta Hyppänen

Ohjeita kirjoittajille

Diakonian tutkimus ottaa vastaan artikkeleita ja erilaisia diakonian tutkimukseen liittyviä kirjoituksia. Toimitukselle voi lähettää myös uutisia ja tiedotteita. Tekstit lähetetään Diakonian tutkimus -aikakauskirjaan sähköisen julkaisualueen kautta osoitteessa <http://journal.fi/dt>, jonka käyttämiseen löytyvät ohjeet osoitteesta <http://dts.fi/aikakauskirja>. Diakonian tutkimus ei ennalta sitoudu julkaisemaan mitään aineistoa, ei edes tilattua. Julkaistuja kirjoituksista ei makseta tekijänpalkkioita. Kirjoittajien tulee liittää tekstinsä mukaan erillinen tiedosto, joka sisältää seuraavat kirjoittajatiedot: nimi, oppiarvo, ammatti, työpaikka ja yhteystiedot.

Tutkimusartikkelit ovat tutkimukseen perustuvia kirjoituksia. Niissä ilmaistaan selkeästi selvittävä tutkimuskysymys, tutkimuksen lähteaineisto sekä käytetty tutkimuskirjallisuus. Toimitus pyytää niistä referee-käytännön mukaisesti asiantuntija-arviot, joiden perusteella toimitus päättää tarvittavista korjauksista ja artikkelin julkaisemisesta. Artikkelikäsi kirjoitus ei saa sisältää kirjoittajan henkilöllisyyden paljastavia tietoja. Käsi kirjoitukseen on liitettävä noin sadan sanan mittaiset suomen- ja englanninkieliset tiivistelmät tekstistä. Englanninkielinen tiivistelmä tulee tarkistuttaa kielentarkistajalla ennen artikkelin tarjoamista. Tutkimusartikkelin laajuus on korkeintaan 40000 merkkiä (sisältiän välilyönnit ja kirjallisuusluettelon). Laajemmista artikkeleista on neuvoteltava toimituksen kanssa erikseen.

Kirjoituksia on paikka esseille, katsauksille, hiljaisen tiedon ja uusien näköalojen esittelyyn. Kirjoituksissa voi olla viitteitä tutkimuskirjallisuuteen, mutta se ei ole julkaisemisen edellytys. Kirjoitusten merkimäärä on korkeintaan 10000 merkkiä, ellei toimituksen kanssa toisin sovi.

Kirja-arvostelut arvioivat ja esittelevät uusia kotimaisia ja kansainvälisiä julkaisuja. Mukaan liitetään kirja-arvostelun otsikko sekä kirjan/kirjojen osalta kirjoittajan nimi, kirjan nimi, kustannuspaikka, kustantaja, julkaisu vuosi sekä sivumäärä. Laajuus lyhyissä esittelyissä on enintään 1500 merkkiä ja laajemmassa kirja-analysissa enintään 8000 merkkiä.

Kirjoitusohjeet

Tekstit lähetetään doc- tai docx-muodossa. Tekstin vasen laita on suora ilman sisennyksiä, teksti on tavuttamatta ja oikea laita tasaamaton. Kappaleet ilmaistaan rivinvaihdolla ja tyhjällä rivillä. Otsikot ovat omilla riveillään. Älä käytä tyyliasetuksia. Jos tekstisi on referee-arvioon etenevä artikkeli, kirjoita se siten, ettei henkilöllisytesi paljastu. Älä esimerkiksi sisällytä kirjoittajietojesi siihen tiedostoon, jonka on tarkoitus edetä arviointiin.

Viitteiden sekä kirjallisuus- ja lähdeluettelon tyylinä on APA 6 (American Psychological Association 6th edition) Suomen oloihin sovellettuna. Kirjallisuusviitteet esitetään tekstissä siten, että sulkeisiin merkitään tekijän nimi ja julkaisu vuosi sekä tarvittaessa viittaus sivunumeroon seuraavasti: (Niemelä, 2015:12, 120–122). Mikäli viitataan useampaan lähteeseen, merkitään ne vanhimmasta uusimpaan. Jos viitteen tekijöitä on kaksi, merkitään molempien sukunimet (Malkavaara & Ryökäs, 2015:114–115) ja jos useampia, vain ensimmäinen sukunimi ja ym. (Kääriäinen ym., 2009). Jos viitteen tekijä on yhteisö, merkitään yhteisö nimi ja painovuosi (Kirkkohallitus, 2009). Viitattaessa useampaan teokseen viitteet erotetaan toisistaan puolipisteellä (Ikonen, 2015; Kääriäinen ym., 2009). Alaviitteitä tulee käyttää vain erityisestä syystä. Taulukot ja kuvat kirjoitetaan erillisille sivuille kirjallisuuden jälkeen. Tekstiin on kuitenkin merkittävä selvästi taulukon ja kuvion ehdotettu paikka. Dataan pohjautuvat diagrammit lähetetään Excel-muotoisina.

Lähteet merkitään kirjallisuus- ja lähdeluetteloon ensimmäisten tekijöiden sukunimen mukaan aakkosjärjestyksessä sisältäen seuraavat tiedot: tekijän sukunimi ja etunimen ensimmäinen kirjain, julkaisu vuosi, teoksen nimi kursivilla, kustannuspaikka ja kustantaja. Esimerkiksi: Ikonen, T. (2015). *Kirkko muukalaisen asialla: Kansainvälinen diakonia Suomen evankelis-luterilaisen kirkon hiippakunta- ja keskushallinnossa 1993–2004*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Kokoomateoksen osat merkitään kirjallisuus- ja lähdeluetteloon seuraavasti: Malkavaara, M. (2002). Nälkä ja köyhyys kirkon asiaksi. Näkökulmia laman ja markkinakilpailun aikaan. – V. Mäkinen (toim.), *Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä*. Jyväskylä: Atena, 283–312. Aikakauslehtiartikkelit merkitään seuraavasti: Kleiven, T. (2015). Empirical diaconal research and normativity: A discussion about methodology in diaconal science illustrated by the term 'phronesis' and the understanding of power. *Diaconia. Journal for the Study of Christian Social Practice*, 6(1), 43–60. Internetlähteiden merkinnässä noudatetaan seuraavaa tapaa: Mäkinen, V. (2015). Pääkirjoitus: Köyhyys, syrjäytyminen ja huono-osaisuus. *Teologia.fi*, (3). <https://www.teologia.fi/component/content/article?id=1265:paaekirjoitus-koeyhyys-syrjaeytyminen-ja-huono-osaisuus> – Viitattu 18.12.2015.

Pääkirjoitus

Anna Sofia Salonen

Artikkeli

Talvikki Ahonen Seurakunnat kielteisen turvapaikka päätöksen saaneiden tukena: kirkkoturvatoiminnassa sovelletut strategiat

Kirjoitukset

Tarja Korpaeus-Hellsten Maahanmuuttajien polut evankelis-luterilaisen kirkon jäseneksi

Jouko Karjalainen ja Minna Kivipelto Diakoniatyön näkemyksiä toimeentulotuen myöntämisestä

Kirjallisuus

Molokotos-Liederman, Lina & Bäckström, Anders & Davie, Grace (toim.): Religion and welfare in Europe.

Gendered and minority perspectives (Riikka Mylly)

Pihkala, Panu: Päin helvettiä? Ympäristöahdistus ja toivo (Anna Martta Seppänen)

Pessi, Anne Birgitta & Martela, Frank & Paakkanen, Miia (toim.): Myötätunnon mullistava voima (Riitta Hyppänen)

Diakonian tutkimus

e-julkaisuna osoitteessa
www.dts.fi